

oreste calleja

Ĉens
Perpetwu

www.orestecalleja.com

Ix-Xen egg jat uri

ĈENS PERPETWU

ORESTE CALLEJA
IX-XENEGĠJATURI

Ċens Perpetwu

SKART/ĊENS PERPETWU©2015 Oreste Calleja
ISBN: 978 99957 884 0 7
L-Ewwel Edizzjoni

Edizzjonijiet diġitali
EPUB, MOBI, PDF, AMAZON KINDLE, IBOOKS
huma disponibbli mis-sit tal-Internet tal-awtur.

PUBBLIKAZZJONI
www.orestecalleja.com
webmaster@orestecalleja.com

*Il-produzzjoni tal-ktieb u
d-disinn tal-qoxra: O. Calleja.
Ritratti ta' Ċens Perpetwu:
Larry Calleja/MTV.*

*Id-drittijiet kollha miżmuma mill-awtur.
Permess bil-quddiem biex dawn id-drammi jinħadmu
jew jittellgħu għall-palk, għat-televiżjoni jew għar-radju,
jew għal għamliet oħra ta' xandir jew ta' distribuzzjoni
għandu jinkiseb mingħand l-awtur.*

Ghal
KIRSTEN
u
KARLA

ĈENS PERPETWU

PERSUNAĠĠI

FREDU

FONZU

ROŽA

IX-XIĦ

ŽAGĦŽUGH

TFAJLA

IT-TIFEL

IL-KAPPILAN

ĠIRIEN

ĊENS PERPETWU

1. BARRA. FIĊ-ĊIMITERJU – BINHAR

Sema mdallam; taqtir tax-xita.

FREDU, *ġuvni ta' xi hamsa u għoxrin sena, liebes libsa skura u mkedda sew, ingravata sewda u faxxa tal-vistu mal-komma tal-ġlekk jinsab bilwieqfa hdejn qabar sempliċi, b'kuruna zghira tal-margeriti fuqu.*

QASSIS u ABBATINI *jidhru jitbiegħdu mgħaġġlin.*

Fuq l-oqbra għad baqa' xi żewġ NISA XJUH jitolbu.

FREDU *johroġ miċ-ċimiterju.*

Hu u hiereġ rasu mgħaddsa lejn l-art harstu taqa' fuq warda friska f'nofs il-mogħdija.

Jitbaxxa, jiġborha u jibqa' jhares lejha.

Jgħolli harstu: jsib li jinsab quddiem il-monument tas-Sette Giugno.

Id-dehra tal-monument tithallat mar-ritratt tal-istess monument li hemm fil-kamra tal-kerrejja.

2. ĠEWWA. FIL-KAMRA TAL-KERREJJA – FILGHAXIJA.

Dalam sewwa.

L-INKWATRU: bir-ritratt tal-monument tas-Sette Giugno, quddiemu peprina hamra tal-karti ġo vażett

tal-ġamm. Hdejh ritratt iehor ftit akbar: ix-XIĦ u martu f'jum it-tieġ.

IL-KAMRA hi mdaqqa iżda fqira; tintuża bhala kamra tal-ikel, kamra tas-sodda u kċina - il-ħitan tal-ġebel kważi għeri, it-tibjid imqaxxar għal kollox - l-art madum imfarrak mahmuġ. Fuq ix-xellug hemm indana mill-iċken u l-bieb ta' barra li jinfetah fuq is-setah u t-taraġ tal-kerreġja.

Imdendla fuq ġewwa mal-bieb hemm għonnella. Fuq ħajt tal-kamra, tieqa fil-għoli li minnha jidher il-ħajt sfieq tal-bini tal-faċċata jaghlaq kull dawl minn barra.

Għamara mill-anqas, sodda żlugata tal-ħadid f'rokna, b'kaxxa tal-birra taħt il-ġenb ta' ġewwa żżommha biex ma taqax; mejda miksija bil-linoljum imtebba' u mċarrat, gwardarobba antika u għolja hdejha. Rokna oħra tal-kamra hi maqtuġha għaliha b'purtiera skulurita li tiġġerra fuq kanna tal-ħadid: il-kċina, b'fuklar żgħir b'xi spiritiera tal-pitrolju, borma u bott tal-landa.

Maġenb il-fuklar, lavaman bi friskatur taħt vit iqattar hdejn xkupa u barmil. Imqassmin mal-ħitan, mera u xi nofs tużżana inkwatri bl-istampi suwed, ma tafx x'kienu juru, għajr inkwatri mdaqqa tal-Madonna li hemm hdejn is-sodda, b'tahtu xkaffa, b'fuqha tarf ta' xemgħa mohlija u żewġ vażetti b'ilma mahmuġ u fjuri nexfin.

Pultruna b'dahar għoli li tinsab biswit il-bieb ta' barra.

Mitluq fuqha X-XIĦ, mirdum taħt kowtijiet u gvieret qodma li jostruh sa nofs sidru fejn hemm ileqqu xi nofs tużżana midalji.

Wiċċ IX-XIĦ mgħaddam u nofsu mohbi wara nuċċali kbir tax-xemx.

Fuq dirġhajn il-pultruna jixirfu mitluqin bla ħajja s-swaba bojod u nexfin ta' idejn IX-XIH.

Ebda sinjal ta' ħajja mix-XIH ġhajr QALBU THABBAT - tahbita li tidwi mal-kamra kollha, tithallat mal-hoss ta' vit iqattar u kultant xi żarżira ta' horn ta' karozza minn barra t-triq.

Maġenb il-pultruna tax-XIH hemm oħra battala, xall iswed fuqha.

Bejn iż-żewġ pultruni, gradenza żġhira fejn hemm il-gwarniċi u r-ritratti tas-Sette Giugno u tat-tieġ.

Il-bieb ta' barra jinfetaħ. Imwaħħal fuqu minn barra hemm FAXXA SEWDA TAL-VISTU.

Jidhlu ROŻA u T-TIFEL.

ROŻA, mara ta' xi erbgħin sena, liebsa libsa sewda u sempliċi, karkur f'şaqajha ħafjin, xagħharha miġbud lura f'toppu mberfel. F'id waħda għandha ġewlaq kbir u basket taċ-ċarruta; IT-TIFEL, li għandu xi seba' snin, mġħobbi wkoll bil-basktijiet.

ROŻA ssakkar il-bieb bil-firroll u tersaq lejn il-mejda biex tixgħel il-lampa tal-pitrolju, iżda waqt li qiegħda tnaddaf il-ftila tieqaf hesrem tissemma'.

JIDWI MAL-KAMRA L-HOSS TA' QALB THABBAT.

ROŻA thares fiss lejn IX-XIH fil-pultruna, donnha tintebaħ bih ġhall-ewwel darba.

TIFEL

(iħares lejn IX-XIH)

Ma, in-Nannu.

IT-TIFEL *jagħmel biex jersaq lejha.*

ROŻA

Oqgħod hawn! Mohħok hemm int.

(turi lejn il-bieb)

ROŻA *tibqa' thares ċassa lejn IX-XIH għal ftit, imbagħad ixxengel spallejha, iddur u tibda xogħolha donnu m'hemm hadd fil-kamra.*

Bil-basktijiet u T-TIFEL magħha tersaq lejn il-gwardarobba, tiftaħha u tibda tqalleb il-ħwejjeġ tan-nisa, qodma u użati sew, li hemm ġo fiha.

Għall-bidu taqbadhom waħda waħda u tipprova hom fuq sidirha donnha biex tara jiġuhiex u kultant titfa' xi waħda fil-ġewlaq. Wara ftit iżda ma tkompli tqis xejn u titfa' kollox bl-addoċ fil-basktijiet.

Meta tlesti ddu għall-kxaxen u tqalleb fihom. Issibhom mimlijin imbarazz, karti sofor donnhom kontijiet, xi portmoni qadim, imrewħa kbira sewda, ktieb tal-knisja oħxon, kuruna tar-Rużarju b'boċċi kbar.

ROŻA *tixhet kollox fil-basktijiet li T-TIFEL iżommilha miftuħin.*

3. ĠEWWA. IT-TROMBA TAT-TARAĠ TAL-KERREJJA F'NOFS DALMA.

FREDU *jidhol minn barra.*

Jibda tiela' t-taraġ dejjaq - jitla' bil-mod, passi tqal u għajjenin.

4. ĠEWWA. IL-KAMRA FIL-KERREJJA.

ROŽA *ssib kaxxa tal-landi li darba kienet tal-gallettini u tisma' xi haġa ċċekċek ġo fiha.*

ROŽA *tmur mal-mejda bil-kaxxa f'idejha, tissara biex tipprova tiftaħ l-ġhatu ssikkat. Fl-aħħar dan jinfetħ f'daqqa u mill-kaxxa jtiru 'l barra ruxxmata buttuni u xi kobob tas-suf.*

ROŽA, *dizappuntata, tinzel tiġbor kollox mill-art.*

Tieqaf hesrem hekk kif tisma' L-PASSI TA' XI HADD TIELA' T-TARAĠ. Tibda tixhet kollox bil-heffa ġol-basktijiet.

Xi hadd jipprova jiftaħ il-bieb ta' barra, iżda jsibu msakkar.

TAĦBITA MAL-BIEB.

ROŽA *tinza' l-karkur u tiġri haġa u bla hoss biex taħbi l-basktijiet fir-rokna bejn il-ħajt u s-sodda.*

IT-TIFEL

(iħares lejn il-bieb)

Ma. Hemm xi hadd, Ma.

ROŽA *ssikktu bil-herra. Tressaq malajr siġġu mal-mejda u taġħmel hsejjes taparsi qed tqum u tilbes il-karkur.*

AKTAR TAĦBIT MAL-BIEB.

ROŽA *toħroġ kuruna tar-Rużarju mill-but hekk kif tersaq lejn il-bieb.*

ROŽA

U ġejja! Ġejja ġħall-erwieħ!

Tiftaħ il-bieb.

Jidhol FREDU iżda jieqaf fl-intrata, iħares suspettuż lejn ROŻA.

ROŻA

Huwa int, Sur Fred. Ġa spiċċa kollox?

FREDU jidhol passejn 'il ġewwa, għajnejh mill-ewwel ifittxu lix-XIH.

FREDU

(idur fuq ROŻA)

Għalfejn sakkart?

ROŻA tmur lura mal-mejda u tpoġġi bilqiegħda fuq is-siġġu, il-kuruna tar-Rużarju fuq hoġorha.

ROŻA

Ma kienx hemm bosta nies, hux? U lanqas fjuri jkolli ngħid. Miskina s-Sa Kuncett - hi riedet li ma jibagħtux fjuri iżda. Għotjiet għall-karità...

FREDU

(fuq kliemha)

Għalfejn sakkart?

ROŻA

(turi lejn IT-TIFEL)

Tajba din – ma ridtx li tmurli għajnejja bija u dal-qanfud jaħrabli 'l barra - ara l-ieħor!

FREDU jmur lejn is-sodda, iholl l-ingravata minn għonqu.

ROŻA tagħmel biex tqum mis-siġġu, għajnejha fuq il-basktijiet mohbija wara s-sodda.

FREDU *jdur u jpoġġi fuq tarf is-sodda.*

ROŻA *terġa' tinzel malajr bilqiegħda. Subgħajha jduru maż-żibeġ tal-kuruna, tgedwed xi haġa, iżda għajnejha fuq FREDU.*

FREDU *jfittex fil-bwiet imbewqin tal-ġlekk minn fejn johroġ il-warda li kien ġabar miċ-ċimiterju.*

Iħares lejn il-warda għal ftit, donnu ma jafx x'għadha taġmel għandu.

Jarmi l-warda.

Idaħħal idu lura fil-but u johroġ pakkett tas-sigaretti. Fadal biss sigarett wieħed.

Jersaq bih f'ħalqu lejn il-mejda u jkebbu mal-lampa tal-pitrolju.

ROŻA

(titniegħed)

Din zitek ukoll, kif kellha thallina. Ma kienx hemm bosta nies, hux?

FREDU *jdahħan, iħares mal-kamra.*

FREDU

Int tista' tmur issa. Nieħu ħsiebu jien lix-Xiħ.

Pawsa.

ROŻA *ma titniffisx.*

FREDU

Grazzi talli qgħadt miegħu, Roż.

ROŻA *mitlufa tgedwed ir-Rużarju.*

FREDU

Ghedtlek grazzi talli qgħadt miegħu! Tista' tmur.

It-talb ta' ROŻA jizdied fil-herqa.

*FREDU jkun se jdur fuqha meta jilmaħ il-kexxun
imbexxaq tal-gwardarobba. Jersaq lejh u jifthu.*

*Jagħti daqqa t'għajn fih, jagħlqu u jiftaħ il-bibien tal-
gwardarobba battala kważi għal kollox.*

FREDU jzekzek; fehem kollox.

Idur ihares madwar il-kamra, donnu jfittex xi haġa.

*Jersaq lejn l-inkwatri mal-ħitan, jaqlagħhom, ifittex
warajhom u jqegħedhom lura f'posthom.*

*Ikun se jagħmel l-istess bl-inkwatri tal-Madonna meta
jidher jerġa' jibdielu u minflok idur lejn is-sodda. Iqalleb
fil-friex, ifittex taħt is-saqqu u l-imħaded.*

ROŻA

X'int tagħmel?

*FREDU jkompli jfittex. L-ewwel itektek mal-madum bit-
takkuna taż-żarbun, imbagħad jinżel għarkupptejh hdejn
is-sodda. Jittawwal taħtha u jipprova jigbed 'il barra
l-kaxxa tal-birra, iżda jsibha mħaxkna iebsa wisq.*

ROŻA

Attent, dik ruħ ommha fi snienha dik is-sodda...

*FREDU iżda diġà taha ġibda bil-herra u hariġha 'l barra.
Is-sodda titbandal fuq tliet saqajn u tixxengel għal fuqu.*

ROŻA

(tersaq lejn is-sodda)

Eh, hemm aħna! Nista' naf x'inti tfittex? Imissek tisthi! Sal-bieraħ stess kien għad hemm dik ir-ruh qaddisa tas-Sa Kuncett tistrieħ fuqu dak is-saqqu. Qas rispett lejn il-mejtin m'għad għandek?

FREDU *qalleb fil-kaxxa tal-birra. Kulma jsib huma gazzetti u rivisti qodma, xi strapozz bla sura u rumanzi antiki għadhom faxxikli.*

Iddizgustat jitlaq kollox fl-art. Izda kif ikun se jqum bilwieqfa jilmah il-basktijiet ta' ROŽA mohbija n-naħa l-oħra tas-sodda.

FREDU

Dawk x'inhuma?

ROŽA *tgħaġġel biex tiħodhom izda FREDU jaqbez hafif minn fuq is-sodda u jilhaq qabilha.*

Jahtaġ basket.

ROŽA

Ġibu 'l hawn dak! Dawk tiegħi. Ġibhom, dimonju tal-infern!

FREDU

Aqtagħha trid!

Jaqleb il-baskett wiċċu 'l isfel fuq is-sodda fejn jaqa' l-imbarazz li ROŽA kienet deffset fih.

Mhux kuntent, FREDU jaqbad il-basktijiet l-oħra.

ROŽA

Ara itlaqli kollox! Itlaqli kollox!

FREDU

(jaqleb kollox fuq is-sodda)

Int se taqtagħha jew? Għandek biex tgħidli
jmissni nistħi wkoll!

*Taqā' l-kaxxa tal-buttuni li jerggħu jinxterdu ma'
kullimkien.*

ROŻA

Eh! Issa kuntent, hux! Ja xkupa l'int! Ġib 'l hawn!

FREDU *jkompli jqalleb fil-basktijiet sakemm jintebaħ li
m'hemm xejn jghodd għalih.*

*Jitlaq kollox u jħalli lil ROŻA tixhet kollox lura fil-
basktijiet.*

FREDU

Wiċċ ir-Rużarju għandek int, Roż. *(izekzek)*
Istħi, Roż. Tisraq lil ziti mejta quddiem
l-imsejken żewgħa għax ma jista' jagħmel xejn
biex jiddefendi l-propjetà tiegħu; istħi, Roż!

ROŻA

Isma' min qed jitkellem. *(tgħajbu)* Il-propjetà
tiegħu - l-imsejken żewgħa!. Issa ġej bis-sapun,
Fredu ta' qalbi? Dan minn fejn dar-rispett
kollu lejn qrabatek? U ħallina! Dawk tiegħi iva.
Ħaqqn xi ħaġa ta' kemm seftirt dawn is-snin
kollha li ili nitqanna b'dik zitek u b'dak l-iżmagat.

(turi lejn IX-XIH)

FREDU

Kont hsibtek qed tagħmel kollox f'ġieħ il-karità
nisranija, Roż.

ROŻA

U karità kienet; karità mela. Taf daqsi li qatt ma tawni l-belli liri ta' kemm seftirt warajhom; taf hux?

FREDU

Tawk forsi le. Imma Roż...

(jagħmel sinjal b'idu - irid ifisser serq)

...Eh, Roż?

ROŻA

(tixtieq tiggranfalu wiċċu)

X'imma imma! Jien qatt ma sraqt xejn taf! Jien idejja ndaf! Xummiema! Mhux bħal ta' xi ħadd!

FREDU *jibqa' sajjem.*

Ifittex fil-but għall-pakkett tas-sigaretti imma jsibu vojt. Ifittex fl-art is-sigarett li kien qed ipejjep qabel u li kien waqagħlu waqt li kien qed iqalleb fil-basktijiet. L-ewwel ma jsib hi l-warda li rema ftit qabel.

Jiġbor il-warda u jħares lejha.

Terġa' tfeġġ ID-DEHRA TAL-KURUNA MARGERITI FUQ IL-QABAR; issa mxarrba għasra, il-fjuri donnhom naqsu, imtajra mir-riħ.

FREDU *jarmi l-warda u jiġbor is-sigarett, jitfgħu bejn xofftejh, ikebbu u jerġa' jibda jdahhan.*

ROŻA

(tgerger wahedha)

Qrast fil-laħam il-haj milli jidher.

Mgħobbija basktijiet ROŻA tersaq mat-TIFEL lejn il-bieb

ta' barra.

ROŻA

Hadit il-grazzi hej, ibni!

FREDU

U mur jekk għandek! Mingħalija ġa għedtlek li
m'għandix bżonnok. M'għandi bżonn hadd jien.

ROŻA tieqaf fl-intrata.

*FREDU jqum f'salt u jerga' jibda jdur mal-kamra, ifittex
fejn ifettillu, iżda did-darba aktar bil-herra, ihalli kolloxx
ta' taħt fuq, bibien u kxaxen miftuħin, hwejjeg mal-art u
inkwatri mxenglin.*

*Fl-ahħar idur ukoll għall-inkwatri tal-Madonna, jaqilgħu
u jfittex warajh: xejn. Jitilqu maġenb is-sodda.*

*Jitlef il-hegġa malajr daqs kemm hakmitu; jintelaq
iddiżappuntat fuq is-sodda, wiċċu 'l fuq.*

*ROŻA terġa' tidhol lejn nofs il-kamra tirranġa ftit dak li
qala'.*

ROŻA

Qtajt qalbek mela, gustuż? Nixtieq naf x'kont
taħseb li se ssib f'dil-miżerja kollha.

FREDU

(ihares lejn is-saqaf);

Taf daqsi.

ROŻA

Xi tridni naf?

FREDU

Taf, taf, Roż.

ROŻA

Imsejkna s-Sa Kuncett, anki l-aħħar libsa sura ta' nies li kellha hađulha biex difnuha fiha. Haśra.

FREDU

Tgħid int għax kieku kont tiħodha int, mhux hekk?

ROŻA

Ilsien hażin! Haśra dil-mizerja kollha ridt ngħid.

Pawsa qasira.

FREDU

Tgħid x'għamlu bihom imma? Int imissek taf, Roż.

ROŻA

Xi tridni naf? Ara jien sejra.

FREDU

(iqum bilqieghda fuq is-sodda)

Taf, taf, Roż...

FREDU *jqum u jersaq lejn* ROŻA.

FREDU

...Il-buqxiex, Roż. Fejn ħbewh tgħid, eh?

ROŻA

Ma nafx x'int toħlom. Sejra jien...

Iddur biex titlaq iżda FREDU *jżommha minn idha.*

FREDU

Taf, Roż. Il-flus - il-flus, Roż! Kellhom flus dawk it-tnejn, Roż. Barra l-pensjoni tax-Xiħ kellhom

xi haġa mrekna hawn ġew żgur. Mhux hekk,
Roż? U naħseb li inti - inti taf fejn, Roż.

ROŻA

(tidħak)

U x'int tgeżwer! Flus hawn? Din isbaħ issa! Ma
ssibx sold li hu sold hawn ġew, Fred, qas jekk
iddum tqalleb sal-Ġudizzju universali! Imma
kemm bqajt ibleh!

FREDU *jidħol bejn ROŻA u l-bieb – ma jhallihex toħroġ.*

FREDU

Iva, flus, Roż! Flus! Naf x'jien ngħid jien!

ROŻA

Ara hallini ngħaddi...

FREDU *jersaq aktar fuqha.*

ROŻA

...Tersaqx lejja, dimonju!

FREDU *jkompli jsus warajha waqt li ROŻA tingibed lura,
iżżomm lil binha quddiemha*

FREDU

Xi mkien iridu jkunu, Roż. Ix-xwejha ziti kienet
makakka, imma int - int Roż, ma kont xejn anqas
minnha. Kont tgħassilha - kont tissindikalha
kull pass li tagħmel, mhux hekk? Kont tgħarrex
dejjem warajha... u kont taf fejn kellha l-moħba,
mhux hekk, Roż?

ROŻA

(waslet daharha mal-ħajt)

Tersaqx lejja għedtlek! Jien ma naf xejn. Naħlef!
Kieku naf - kieku naf fejn kellha xi flus kont se
nikkuntenta ruhi nieħu dawk l-erba' denduliet
maħmuġin?

FREDU *wasal fuqha sew.*

ROŻA

Jekk trid taf xi haġa... staqsi lilu! Lix-Xiħ!

(turi lejn IX-XIħ fil-pultruna)

Hu jaf aktar minni, ibqa' ċert! Staqsi lilu!

FREDU *jieqaf - iħares lejn IX-XIħ.*

FREDU

U tghid?

ROŻA

Min tridu jaf jekk mhux hu? Dejjem ikkakkmat
hemm, jara kulma jsir f'dil-kamra.

FREDU

Mhix idea hażina kieku.

FREDU *jibda riesaq lejn IX-XIħ.*

ROŻA *ħaffef lejn il-bieb, timbotta t-TIFEL 'il barra, iżda
teġħlibha l-kurżità u tieqaf fl-indana, tara x'se jiġri.*

FREDU

(wieqaf quddiem IX-XIħ)

X'hemm, Zi? Kont qed tismagħna naħseb. Taf
x'qed infittex, hux hekk? Iva, lilek qed ngħid
- lilek xwejjah, imgezzez hemm għas-sħana,
il-midalji jleqqu fuq sidrek, għanjejk moħbija
wara dak in-nuċċali, ma nafux intix ħaj jew

mejjet, trux jew ġhama. Int iva, sieket hemm bla
ma titharrek, int taf fejn hbiethom il-flus tgħid?

Pawsa – imbagħad inizzel wiċċu eqreb lejn IX-XIH.

FREDU

Ma titkellimx? Fittixt kullimkien, forsi rajtni
- smajtni wkoll ikolli ngħid, eh? Imma tgħid -
tgħid wara dik il-maskra ġhajjena ta' wiċċek
- tgħid qed tiddiehak bina, eh? Ġhalxejn
tilgħabha tal-mejjet, taf! Ahna nisimġhu -
qed nisimġuha dik qalbek thabbat. (*jieqaf
jissemma'*) Tismagħha? Tikxfek dik il-qalb, Xiħ;
int m'intix mejjet, le! M'intix! (*ġħajjat f'wiċċu*)
Lilek qed ngħid, taf! Tkellem! Fejn hbiethom il-
flus? Fejn? Fejn?

ROŻA tagħlaq il-bieb ta' barra u tidhol lura fil-kamra.

ROŻA

Bil-mod, mhux hekk, Fred! Qas haqq min
jismagħna! Mhux hekk...

FREDU

Le? Mela kif? Tgħid int, mhux ta' min jaħqru,
hux?...

FREDU jilgħab b'subġajh bil-midalji fuq sider X-XIH.

FREDU

...Għax ara hej kemm konna qalbiena; kemm
konna kuraġġuzi!

*Jaqla' l-midalji u jzommhom fil-pala ta' jdejh, imbagħad
jieħu l-peprina hamra mill-vażett.*

FREDU

U din ukoll, tafx - biex żgur ma ninsewx kemm
tqabad għalina... biċċa ta' xiħ żmagat!

*Jarmi kollox fl-art u jaħtaf lix-XIĦ minn sidru, jgħollih
minn fuq il-pultruna u jissussah.*

FREDU

Int se titkellem, jew? Tkellem; fejn huma l-flus?
Fejn?

ROŻA

(tipprova żżommu)

Stenna! Ieqaf, Fred! Għaddieli ħsieb!

FREDU

Da' x'kien! Xi ħsieb?

ROŻA

Min jaf... min jaf humiex hemm?

(turi lejn l-imħadda taħt l-X-XIĦ)

FREDU

(jitlaq lix-XIĦ bil-herra)

Hemm? Taħt l-imħadda?...

ROŻA

Għaliex le?

FREDU

Malajr naraw.

*ROŻA u FREDU jduru madwar il-pultruna, jippruvaw
ifittxu bla ma jcaqalqu wisq lix-XIĦ.*

FREDU

Hekk ma se nagħmlu xejn. Stenn fitit.

Jaqbad lix-XIH u jaqilgħu minn fuq il-pultruna u jixħtu bħal xkora patata fuq il-pultruna l-oħra.

ROŻA

Ma jidher li hawn xejn.

FREDU

Aqla' l-imħadda 'l barra!

ROŻA tagħmel hekk u bl-imħadda f'idejha tmur mal-mejda għad-dawl.

FREDU jiehu l-imħadda l-oħra mill-pultruna fejn IX-XIH baqa' mitluq fejn tefgħu.

ROŻA

(tagħti bil-ponn fuq l-imħadda)

Afli hawn m'hawn xej'.

FREDU

Ġib!

Jitlaq l-imħadda tiegħu fejn lanqas hu ma sab xejn, u jiehu ta' ROŻA.

Ifittex kemm ifittex, ma jsib xejn.

Bir-rabja jċarrat l-investa u jaqsam l-imħadda.

Rix itir ma' kullimkien.

ROŻA

Is-sagramewt! Fejn ix-xjafek ħbewhom,
nirrahom ma nafx xiex!

FREDU *jdur lura fuq IX-XIĦ - jerga' jahtfu minn sidru.*

FREDU

Dan - dan jaf! Tkellem int! Fejn? Jekk m'intix se titkellem!...

(jgħolli idu, il-ponn magħqud)

Il-bieb ta' barra jinfetaħ u jitfaċċa FONZU, raġel qsajjar u magħlub, għandu 'l fuq minn ħamsin sena, liebes beritta f'rasu, libsa u ingravata sewda - hu ukoll għadu ġej mill-funeral. F'idejh għandu umbrella magħluqa tqattar.

Jidhol fil-kamra kważi b'girja, iżda malajr jieqaf soptu jhares madwaru.

FONZU

Hawn x'inhu ġej?

FREDU *jitlaq lix-XIĦ lura fil-pultruna tiegħu, iżda ma jweġibx.*

FONZU *jkompli jdawwar ħarstu mal-kamra - mistagħġeb jara l-herba li hallew warajhom FREDU u ROŽA.*

Jagħti xi passi 'l ġewwa, bit-tarf tal-umbrella jteftef fir-rix imxerred mal-art. Imbagħad ħarstu taqa' fuq is-sodda titbandal fuq tliet saqajn.

Idur irrabjat fuq ROŽA.

FONZU

Staqsajt mistoqsija jien! Hawn x'inhu ġej! X'gara hawn ġew?

ROŽA

Eeee!! Toqgħod iżzebbeġ xejn lejja, int! Jien m'għandix x'naqsam! Staqsi 'l dak! (*turi lejn FREDU*)

FREDU *jitbissem imqarras imma ma jwegibx għall-akkuża. Jorbot idu fuq sidru.*

FONZU

(jigri lejn is-sodda)

Din min kissirha? Tafu li din propjetà tiegħi, hux? Tafu li kull ħsara li ssir hawn tridu tagħtu kont lili tagħha? Mhux biżżejjed għamiltu homli mizbla dal-flats! Issa ser tibdew tisfaxxaw l-għamara wkoll!?

FREDU

Għax hawn flats saru issa, hux Fonz? Kont naħseb li kerrejja kienet.

FONZU

Flats jew kerrejja, jien is-sid hawn! U meta taslu biex titilqu - u niżžu ħajr 'l Alla li ma baqax wisq biex! - meta taslu biex titilqu, jew insib kollox kif ħallejtu, jew b'raskom idur!

FREDU

Tarax, għal dal-gozz račanċ!

Jagħti daqqa ta' sieq hafifa lill-bieba żgħira li hemm ħdejn is-sodda - il-bieba tal-kamra tal-banju(!) - u mad-daqqa din taqa' l ġewwa msewsa.

FREDU *jidħak.*

FONZU

Račanċ tgħidlu int, ja biċċa ta'!...

FONZU *jersaq fuq* FREDU, *idejh magħluqin mal-umbrella.*

FREDU

U ħallina Nann, trid!

(b'żuffjett inizzillu l-beritta fuq għajnejh)

Tridx thallina. Lili tiginix bil-kummiedji, tafx.
Meta tagħlaq il-kera mhux dejjem tiġodhom
flusek?

FONZU

Iva!

FREDU.

...Ukoll jekk kien ikun hemm bżonn tagħsar-
homlhom minn demmhom, sa l-anqas sold
kont tiġodhom lil dawk iż-żewġt ixjuħ.

FONZU

Baqax - ma nihux flusi!

FREDU

U int xi ħaġa hekk kont tistenna biex titfagħhom
’il barra. Imma sa fl-aħħar issa hlist minn waħda
minnhom tal-anqas. Ridt tmur il-funeral tagħha
biex tkun żgur li telqet, hux Fonz? Nehhitulek
l-inkomdu, tibżax. Issa nistennew biss li l-ieħor
isegwi l-eżempju tagħha.

ROŻA

(taparsi bdiet tirraġa

lix-XIĦ lura f’postu)

Isimgħu daqsxejn kif jitkellem fuq qrabatu! U
Santu Spirtu!

FONZU

X’tistenna mill-ġoventù tal-lum, hej? Saru kbar

f'daqqa dawn! Ma jafux xi jfisser ġuħ u ġhaks;
ma jafux! Sabu s-sodda mifruxa! Ma rawx żewġ
gwerer fuq xulxin kif rajna ahna! Ma jafux!...

FREDU

Ma nafux le ahna. Biss jekk intom rajtu ġhaxar
snin ta' gwerer, ġhamiltu l-bqija ta' ġhomorkom
tbellġhuhomlna bħala skuża ġhal kulma jinjala'
u tiftaħru kemm kontu kuraġġuži!...

FONZU

Isimġhu! Tlablib, żeblih u dmugh: dawn huma
ż-żġhażagħ tagħna hej! Ma ssibx wiehed
minnhom li ma tisimġhux igemgem kontra
l-gwerer, jibża' minn dellu li ġhad jasal iż-żmien
li hu ukoll xi darba jsib ruħu wiċċ imb wiċċ mal-
mewt! Mur ġhidilhom jġhaddu mill-gwerra li
rajna ahna!

FREDU

Hemm ahna! Ftaħar hej! Ftaħar ġhax rajt
gwerra shiha. Jew tnejn kienu? Imma bilhaqq
l-ewwel wahda kellha tkun il-gwerra li ttemm
il-gwerer kollha, mhux hekk? Gwerra glorjuża -
il-Kruċjati tas-Seklu Ġhoxrin! U ma kienet xejn
ġhajr biċċerija glorifikata! Ftaħar hej mela, ġhax
ġhandek biex!

ROŻA *tiġbor il-basktijiet, tiġbed IT-TIFEL lejn il-bieb.*

ROŻA

U xi jkolli nisma' fi xjuħiti! Ahjar nara mmurx
'l hemm.

FREDU

Mur, Roż, mur. U zommu sewwa dak il-basket,
tafx. Il-barka mieghek; hekk jew hekk kulhadd

irid jgħix.

FONZU

Eh? X'jigifieri?... Stenn ftit, Roż! Hemm x'għandek?

ROŻA

U xejn!

(timbotta T-TIFEL u gġebbd u minn widnejh)

Iftaħ dak il-bieb int, qisek mitruħ!

FONZU

Għedtlek stenna, Roż! Lilek qed ngħid!
X'għandek hemm ġew?

ROŻA

Isma, inti x'inh i affarik? Qas li kont il-ġustizzja!

FONZU

Jien il-ġustizzja hawn ġew sakemm kull biċċa raċanċ li hawn hi tiegħi. Iftaħ ha nara xi bramt!

ROŻA

Xejn minn tiegħek, ibqa' ċert! Bramt sabih!
Erba' ċraret u xi denduliet - dak kull m'hemm.
Kienet wegħdithomli dik ir-ruħ qaddisa tas-Sa Kuncett...

FONZU

(jeħodilha l-basktijiet u jmur mal-mejda)

Issa naraw.

ROŻA

(il FREDU)

Stajt gdimt ilsienek int ukoll!

FONZU *jqalleb fil-basktijiet sakemm il-kaxxa tal-buttuni*

tinqaleb u ta' go fiha jinxtered ma' kullimkien.

ROŻA

Eh, eh, eh! M'hawnx għalik! Tarmuholmli mit-tieqa jonqoskom dawk il-mištutin erba' buttuni! Ġib 'l hawn; ġib!

FONZU

(iwarrbilha u jħalliha tiġbor kollox)

Ma tistax tlumni lili jekk noqgħod attent li hadd ma jisraqli ħwejġi. Lili hadd ma jgħaddini minn għajn il-labra, Roż.

ROŻA

Minn x'imsella jgħadduk lilek! Li ma ngħidlekx ukoll!

IT-TIFEL jersaq jagħtiha xi haġa li ġabar.

ROŻA

Biex ġej? Hallik mill-midalji! (*tarmiha*) Iġbor il-buttuni int!

FONZU jieħu minn idejn IT-TIFEL uħud mill-midalji li baqagħlu.

FONZU

Imisskom tistħu - dik hi. Għarukaża! Anki raġel aġhma, magħtub u trux tisirqulu l-ħwejjeġ minn fuqu kieku tistgħu.

(jitfa' l-midalji fil-but tal-ġlekk tiegħu)

FREDU

Xi trid tagħmel la haddiehor lehaq seraqlu l-portafoll, biex ma ngħidx ġieħu wkoll.

FONZU

Le, inħallihom biex tobormuhom intom mela!
Int issa tiddaqqaq, żagħżuġh. Ma kontx tagħmel
hekk kieku zijuk kien għadu fl-aħjar tiegħu.
Kien raġel dan - imma raġel tassew, taf. M'għadx
baqa' rġiel bħalu!

FREDU

Xi swietlu rġulitu kollha? Arah hemm,
gozz għadam mixħutin f'rokna, ma jaqlax
għajnejh minn fuq dawk ir-ritratti, kuntent
jikkontemplahom mis-sebħ sad-dlam, basta
għandu dawk l-erba' biċċiet landa fuq sidru
li jankrawh mal-imghoddi - is-Sette Giugno,
l-Otto Settembre u l-bqija tal-holm tiegħu kollu!
Xejn għajr holm fieragħ!

FONZU

Id-demm ta' missirijietna jitlob haqq ta' kliemek,
Fred! Imissek tisthi!

FREDU

Jekk ma nafx kif, it-tort mhux tiegħi. Hadd
m'għallimni.

FONZU

Taf li tinsab quddiem wieħed mill-ftit li kellhom
il-kuraġġ jissieltu mal-barrani għad-drittijiet
tagħhom; tafu dan hux? Ma ngħidlekx kemm
ra ma' wiċċu - saħansitra tturufnawh! Taf li
kien darbtejn deputat tal-Kamra, hux, biex ma
ngħidlekx ukoll li kien ministru tal-... tal-....
insomma, ministru ta' xi haġa kbira! U matul
il-gwerra mbagħad!?!... Uuu! Dik qlubija! Dak

kuraġġ! Tilef żewġ uliedu fit-taqbid; żewġ ulied tilef!

FREDU

Ikolli ngħid aktar hađuha bi kbira uliedu dik it-telfa - huma li mietu. Hu baqa' ħaj - jekk tista' ssejjaħlu ħaj. Ħares lejħ; qatt rajtu jitharrek int, għidli? Qatt rajtu jagħmel xi ħaġa? Qatt! Imma għax għandu biċċtejn landa fuq sidru, għax xagħru issa bjad u jixhed għerf u għomor, allura kulhadd jgħid kemm kien kbir - kemm kien qalbieni! Imma min jgħidilna li għadu ħaj kieku mhux għax nisimgħu dik qalbu tħabbat - tħabbat bla heda? Kultant... kultant meta nidħol hawn ġew u nsibu mill-ewwel quddiem, hemm qisu monument, għajnejħ magħluqin taħt dak in-nuċċali, imniffsejħ ma jitharrkux, ngħid: Hawn aħna, miet sa fl-aħħar! Miet! Doqqu t-trombi - miet!

ROŻA

U Santu Spirtu!

FREDU

Izda mbaġħad, meta f'widnejja jiskot id-diwi tal-ħamba tat-triq mnejn dħalt, imbaġħad fis-sikta ta' dil-kamra nisma' ħoss, taħbita, sejra Tum-tum, tum-tum, tum-tum!... Bil-mod, izda tidwi mal-kamra kollha - Tum-tum, tum-tum, tum-tum... Qalbu tħabbat. U ninduna li għadu ma mietx! Għadu ħaj!

ROŻA

U barra minn hawn is-sieġha ta' dal-ħin! Kieku

int dak li tixtieq - biex teħles minnu u titlaq.

FREDU

Jien biss nixtieq hekk, Roż? Ma xebbgħekx lilek ukoll? Ma ddejjaqtx issefter warajh, jum wara l-ieħor? Għidli; x'inhu li jorbotna miegħu lilna lkoll? Għaliex ma naqbadx u nitlaq jien , imur lejn il-Kanada ħdejn hija? Imma le - nibqgħu hawn ilkoll, imdawrin miegħu, naraw li ma jmutx, ngħassu l-hin kollu li dik it-taħbita ta' qalbu ma tibdiex tnin. U malli jqaħqaħ xi ffit, darba f'elf qamar, tarana nishtu dawk il-ħames xelini tat-tabib iżda mmorru niġru ngibuh li ma jmutx taħt għajnejna dan ix-xiħ u n-nies tgħid bina għax itraskurajnieh! X'qed nistennew biex neħilsu minnu? Li jiġrilna bħal ziti li għamlet għomorha ddur bih sakemm ma felhetx aktar u għotrot f'daqqa u sabet ruhha d-dinja l-oħra?

ROŻA

Minn daqshekk għandek raġun - darba f'għomrok! Hliet ħajjitha ddur bih, u dik hi. Dejjem tgħasses madwaru kienet - u meta ngħid tgħasses tafx, tgħasses tassew! Xejn ma kien jaħarbilha minn dak li jsir madwarha. Ma kenitx thallih waqt wieħed waħdu!

FONZU

Kien jixraqlu kull ma għamlet miegħu. Raġel kbir kien! Eh, niftakar fl-imġhoddi...

FREDU

Tagħmel ħazin. L-imġhoddi miet. U kieku dan kien tassew ir-raġel kbir li dejjem tgħidu li kien,

kieku hu stess kien jghidilna, - Itilquni lili;
fendu għal raskom! Imma ma jistax jistenna li
nibqgħu għal dejjem marbutin miegħu, nahlu
hajjitna biex inzommuh ħaj, waqt li ahna qed
immutu! Kien jaghtina l-helsien! Int Roż ma
tibqax isseftirlu aktar kieku, jien nerhilha lejn il-
Kanada u Fonzu jikri dil-kamra...

FONZU

Mhux li kien! Ili tant nistenna! Izda mhux
ħafif daqs kemm tgħid int, Fred, li tehles mill-
imghoddi.

FREDU

Tort tagħna. Għax flok nippruvaw ninħallu,
aktar norbtu lilna nfusna mal-imghoddi...

FREDU

Kieku! Imma safrattant għadek m'intix is-sid.

FONZU

Sakemm dak ma jmutx, le, m'iniex is-sid, imma
wara li jmut - għax sa fl-ahħar, xi darba, irid imut
'k Alla jrid! - u meta jmut dan l-appartament
fuqi jaqa'!

ROŻA

Huwa jien smajt li int diġà bdejt tfittex biex
twellih hawn, Sur Fonz.

FONZU

Nahseb fil-gejjieni jien, Roż; nahseb fil-gejjieni.

ROŻA

Ma titlifx żmien kieku int, le.

FONZU

Għandi kull dritt; wara kollox hawn ġew malli jmut dak...

FREDU

...Se jaqa' fuqek. Iva, ġa għeditilna. Imma naħseb li jaqa' tassew hawn ġew kollu fuqek u dak ikun għadu ma mietx. Jaqa' s-saqaf, iċedu l-ħitan u hu jkun għadu hawn, lest biex iġebbed ħajtu sal-ternità.

ROŻA

Ħajtu jġebbdaha kemm irid Fred, iżda lili ma jdumx wisq isibni nsefter warajh. Kun af li issa tassew xbajt. Mhux biżżejjed għandi x-xogħol ta' dari; kemm se ndum niġri minn hawn għal hemm, nitla' turġien bla bżonn? Issa nfnejt!

FREDU

Jekk qed tipprova tislöhli xi żewġ xelini iżjed għal dak li qed tagħmel max-xjuħ tiegħi, Roż, sejra mqarrqa. Sib bank fallut, j'ommi. U issa li naqset ix-Xiħa u għandek biss 'il dan x'tiehu ħsieb, issa tonqos tista' l-paga tiegħek, Roż.

ROŻA

Paga! U jsejħilha paga - dawn il-ħames xelini li jagħtini! Li ma kenitx il-kuxjenza tiegħi li ma tħallini nara 'l hadd fil-miżerja bla ma ngħinu, kieku ma kontx nirfes minn dik l-għatba l-ġewwa, tibżax!

FREDU

Tajjeb mela, Roż, ara li tkompli żżommha kwieta l-kuxjenza. Ħames xelini prezz għoli biżżejjed.

ROŻA

Eh iva, ja!... Hi, ara aħjar inrażżan ilsieni! Għal dñubieti, xi trid tagħmel. Arani sejra. L-aħjar tagħtih biċċa minn djulek lix-xitan... Eh, u int Sur Fonz, qed niftakar...

FONZU

X'għandi x'naqsam jien max-xitan?

ROŻA

Int taf. Ridt ngħidlek biex tara x'se tagħmel b'dik il-kanna tal-ilma. Reġgħet infaqqgħet dal-lejl. Għandi m'għola sitt pulzieri ċafli fil-kċina! Mhux biżżejjed hemm umdità!

FONZU

Kollox sew, kollox sew, Roż. Issa niġi nara xi ħsara hemm...

ROŻA

Għax bħal dak li qallu ma tafx! Hemm trid taqla' kollox, Fonz! Jekk tas-Sanità jkunu jafu!...

FONZU

U tas-Sanità - tas-Sanità! Għal kanna tqattar!...

ROŻA

Tqattar sabih! Hemm id-dilluvju għandek! 'Mnalla t-tfal tiegħi jafu jgħumu, dak li għandek tghid!

FONZU

Ara imxi - imxi, Roż. Li ma nkellmekx tajjeb ukoll! Ejja naraw x'inhu dan l-għaġeb kollu!

FONZU *u* ROŻA *johorġu*.

5. ĠEWWA. IL-KAMRA FIL-KERREJJA.

FREDU *wahdu max-XIH*.

*Wara ftit iqum idur mal-kamra, iqalleb b'nofs qalb
f'irkejjen li f'hafna minnhom diġà fittex.*

*Jieqaf hosbien f'nofs il-kamra. Ihares lejn il-gwardarobba.
Jitbaxxa u jhares taħtha.*

*Iqum. Itella' harstu magħha sa ma tasal fuq nett. Jipprova
jilhaq b'idejh max-xifer ta' fuq iżda l-gwardarobba għolja
wisq.*

Imur iġib sigġu, iqieghdu hdejha u jitla' fuqu.

*Fuq il-gwardarobba, 'il ġewwa mal-ħajt hemm imgeddsa
kaxxa sewda tal-injam.*

*Wiċċ FREDU jiddawwal malli jaraha u malajr johroġ
idejh biex jigbidha 'l barra.*

*Jieqaf f'daqqa u malajr jerġa' jigbed idejh lura hekk kif
jisma' hoss warajh. Ihares 'l isfel.*

FONZU *jinsab fuq l-għatba tal-bieb imxarrab għasra
minn qaddu 'l isfel, maktur ma' wiċċu jixxotta l-ilma, bl-
umbrella għadha f'idejh, imxarrba iżda magħluqa.*

FONZU, *imghaddab, suspettuż u kurjuż, qed josserva lil
FREDU.*

FREDU

(jipprova jiċċajta)

Deherli - deherli li rajt ftit tal-umdità hawn fuq,

Sur Fonz. U milli qed nara, marda li tittiehed din; hemm kif inhsilt!

FONZU

Issa ngħidlek kif! Ara, tridx tiġi tagħtini daqqa t'id? Dik il-mishuta kannna se timlielna kullimkien. Ikollna nagħlqu l-Main minn isfel. Tinżel int?

FREDU

(jinżel mis-siġġu)

Issa?

FONZU

Le, l-ewwel nistennew jinħela l-ilma kollu tal-gzira, imbagħad nagħlquh! Issa iva - issa!

FREDU

Kollox sew, kelma għedtlek. Donnok se tagħmiluli int il-pjaċir ukoll.

FONZU

U inżel ftit għall-erwieh!

FREDU johroġ igemgem, iżda FONZU jibqa' ftit lura, jixxotta ż-żarbun bil-faxxa sewda tal-luttu ta' fuq il-bieb. Meta jiddritta, għajnejh jieqfu għal ftit fuq il-gwardarobba.

Ix-xifer tal-kaxxa sewda issa jidher mahruġ ftit 'il barra.

6. ĠEWWA. IL- KAMRA TAL-KERREJJA – BILLEJL.

Dlam ċappa kważi kullimkien, għajr għal ftit dawl tal-lejl diehel minn barra t-tieqa.

Ebda hoss - iżda L-QALB TAX-XIĦ GĦADHA THABBAT.

Il-bieb li jagħti fuq is-setaħ jinfetaħ iżaqzaq.

Tidhol ROŻA nkiss inkiss. Timbotta l-bieb warajha u taqşam il-kamra fis-skiet. Taħbat ma' sigġu. Tieqaf tissemma'.

Meta tara li hadd ma semagħha, taqbad is-sigġu u tmur bih lejn il-gwardarobba. Iżda lanqas meta titla' fuq is-sigġu ma tista' tlaħhaq mal-gwardarobba.

Tinżel u gġib il-kaxxa tal-birra minn taħt is-sodda. Tqiegħed il-kaxxa fuq is-sigġu u tkun se tixxabbat fuqu meta tisma' l-bieb jinfetaħ. Thaffef tmur tistahba wara s-sodda.

Jidhol FREDU b'torċa elettrika f'idu. Jixgħel id-dawl madwar il-kamra, fuq IX-XIĦ, fuq il-pultruna battala quddiemu u fl-aħħar lejn il-gwardarobba.

Malli jilmah il-kaxxa tal-birra fuq is-sigġu, jinhasad. Jigri jitla' fuq is-sigġu.

Jigbed nifs ta' serħan malli jsib li l-kaxxa sewda għadha fuq il-gwardarobba. Jaħtafha u jinżel biha. Iżda hu u nieżel taqagħlu t-torċa bil-fixla. Jitlaq il-kaxxa fuq is-sodda u jitbaxxa biex jigbor it-torċa. Meta jsibha iżda ma jkunx jista' jixgħelha.

Jersaq lejn il-mejda biex jixgħel il-lampa tal-pitrolju.

ROŻA tieħu ċ-ċans; taqbad il-kaxxa sewda minn fuq is-sodda u titkaxkar għarkupptejha lejn il-bieb ta' barra. Iżda hekk kif tasal biex tohroġ, FREDU jilhaq jixgħel il-lampa u jilmahha.

ROŻA tqum tigri fuq saqajha u tiftaħ il-bieb.

Jinkixef FONZU milwi tnejn fuq l-ghatba - kien qed jittawwal mill-hofra tas-serratura.

ROŻA *tghajjat ghajta bil-qatgħa u titlaq il-kaxxa minn idejha.*

FREDU *jinxtehet għal fuqha jghajjat bir-rabja hekk kif FONZU wkoll jipprova jiġborha.*

ROŻA, FREDU u FONZU *jsibu ruħhom fuq xulxin fl-art jiġġieldu għall-kaxxa.*

FREDU

Itilquha hemm dik! Dik tiegħi!

Jirnexxilu jahtafta f'idu iżda FONZU jtajjarhielu.

L-ghatu jinfetaħ mad-daqqa u ta' go fiha jtir mal-kamra; jidher li hemm xi mazzi ta' karti marbutin pulit pulit b'lasktu.

FONZU, FREDU u ROŻA *jinxtehtu qatta bla habel għal fuqhom, ilkoll jahtfu u jitfgħu f'hobhom.*

FREDU

Tmissu xejn! Hallelin! Itilquhom! Ġibuhom 'l hawn! Dawk tiegħi!

FONZU *jikkuntenta ruħu b'li lahaq gabar u jipprova johroġ, iżda FREDU jqum u jagħlaqlu l-bieb.*

FREDU

Fejn sejjer int? Hadd mhu ħiereġ minn hawn qabel nieħu kollox lura! Imlaq kollox hemm, Fonz, għax b'rasek se jdur! (*jimbuttah lura bil-herra*) U int Roż, newwel 'l hawn!

ROŻA

Hożż fl-ilma! Din il-paga tiegħi ta' kemm seftirt!

FREDU

Afu li b'raskom se jdur! Se nagħmel waħda llejla
jekk ma ġġibuhomx lura!

ROŻA

Mela tista' ddum tistenna!

*ROŻA titbaxxa biex tiġbor karta li waqgħetilha minn
mazz li ġabret.*

ROŻA

Din x'inhì?...

FREDU

X'inhì?... Xiex? Għalxejn Roż, m'intix se
tghaddini biż-żmien. Iblaq kollox hemm!

ROŻA

U tghidli qalbi!... Dawn - dawn mhux flus!

FONZU

Mhux flus? Mela?...

Johroġ mazz karti minn hobbu u jflich bis-serqa.

ROŻA

(hi ukoll tifli l-karti)

San Ġużepp ta' Kopertinu!

FONZU

San Filippu Neri!

ROŻA

U dan... San Matthew Evangelista!

FREDU

(mibluh iħares minn waħda għall-ieħor)

Afli!!... Dawn qed jiġġennu!

ROŻA

Razztek miġnuna! Dawn santi! Santi! U dawn -
u dawn... Ukoll! Dawn kollha santi!

FREDU

Santi?... Ma nemmnekx!

ROŻA

U x'ma temminx, ras ommok! Hawn ara! Dawn
flus, dawn?

FREDU *jhares lejn is-santi li tagħtih* ROŻA.

FREDU

Santi...

(joħroġ il-karti li ħeba fil-but)

Dawn ukoll... Santi!

FONZU

(sab mazz ieħor)

Dawn le. Dawn mhux santi donnhom...

ROŻA *u* FREDU *jaħtfulu kollox minn idejh.*

FONZU

U bil-mod, bil-mod! Le, dawk mhux santi kieku;
dawk...

ROŻA

Biljetti!

FREDU

...Biljetti tal-lottu!

It-tlieta li huma jitolqu kollox minn idejhom.

ROŻA

Prosit hej. Mur obsor għal dik zitek. Dan it-teżor tiegħek, Fred? Biljetti u santi - ajma j'ommi!

FONZU

Haqqkom! Ma haqqkomx aħjar! Rajtu x'tieħdu bir-regħba!

ROŻA

Hemm hu Pilatu - ħasel idejh, hej!

FREDU *jkompli jqalleb il-karti, ma jridx jaqta' jiesu.*

ROŻA

(lil FONZU)

Meta għedtli biex nidħol jien ħa nieħu l-kaxxa ma semmejt x regħba, hux Fonz? *Fifty-fifty* ridt!

(iddur fuq FREDU)

U int aqta' jiesek! M'hemm xejn jgħodd għalik hemm. Int ma temmen b'xejn u x-xorti lanqas biss taf fejn toqgħod!

FREDU *mitluf igedwed waħdu, dejjem ifittex bil-għama fin-nofs dalma tal-kamra bilkemm jara fejn sejjer.*

FREDU

Ma jistax ikun. Ma jistax ikun...

ROŻA

Ibleh! Xi hlomt li ser issib f'dil-ħerba kollha?

FREDU

Ma jistax ikun, LE! Dil-miżerja kollha - dil-

herba biss, le. Jeħtieġ ikun hawn xi haġa li tiswa!
Xi mkien – xi mkien irid ikun hawn loqma riżq!
Ma jistax ikun li dawn waslu biex imutu u ma
se jhallu xejn warajhom għajr miżerja! Ma jistax
ikun! Irid - jeħtieġ - ma tifhmux li jeħtieġ li jkun
hawn - li għad insibu xi mkien xi haġa li tiswa?
Xi haġa!...

FONZU

(biljett tal-lottu f'idu)

Sette - għoxrin u sej bil-kwattru.

FREDU

...Xi haġa li tiswa!

FONZU

Tern bl-għeniebi ta' xelin. Dejjem l-istess kienet
tilgħab.

ROŻA

Qatt ma rebħet xejn iżda!

FREDU

Qatt ma rebħet...

(jiegħaf donnu feġġ raġġ ta' tama)

Għaliex? Fejn taf? Fejn taf int, Roż?

ROŻA

X'naf?

FREDU

Li ma rebħitx - kif tista' tgħidu int?

Jerġa' jibda jfittex mal-kamra b'ferneżija dejjem tikber.

FREDU

Forsi rebħet xi darba. U jekk rebħet - jekk rebħet
- hawn iridu jkunu!

(jqalleb u jfittex bħal miġnun)

Hawn iridu jkunu! Jeħtieġ - jeħtieġ li jkunu
hawn!

FONZU *jigri warajh, se jagħtih ferħ ta' ġenn jarah
iħarbat kollox.*

FONZU

Ieqaf - ieqaf ja miġnun! Int hlift li tfarrakli
kulma hawn! Ieqaf jew b'rasek idur!

FREDU

(dejjem iżjed feroċi)

Jeħtieġ! Jeħtieġ!

*Ikompli jkisser sa ma jasal hdejn il-pultruna tax-XIĦ.
Itajjar il-peprina u l-vażett, imbagħad jaħtaf l-inkwatra
bir-ritratt tax-XIĦ u martu u jsabtu mal-ħajt.*

ROŻA

Le, Fred! Tmissx dawk! Dawk le! Dawk il-
mimmi t'għajnejh - kulma baqagħlu fid-dinja!

FREDU

X'jambihom? Jiswew xi haġa forsi? Int stess
għedt, Roż - m'hawn xejn li jiswa hawn ġew.
Mela kisser u farrak! (*b'rabja ta' sogħba*) M'hawn
xejn li jiswa! Xejn - xejn li xejn!

Itajjar kollox minn fuq il-gradenza. Fl-aħħar jaħtaf

l-inkwatra bir-ritratt tas-Sette Giugno.

ROŻA

Le, Fred!...

Iżda b'dahru lejn IX-XIĦ, FREDU ma jintebaħx li dan beda jitharrek fuq il-pultmna, jipprova jqum bi tbatija.

FREDU jsabbat l-inkwatra mal-art.

FREDU

Kisser u farrak mela! Ma baqa' xejn!

ROŻA *thares mibluha lejn IX-XIĦ, wieqaf wara dahar FREDU, idejh mahruġin 'il barra biex iżommu.*

ROŻA

Fred! X'ghamilt, Fred!

FREDU

Kollox spicċa! Kollox! Darba għal dejjem!

IX-XIĦ *waqaf wara dahar FREDU, bejn bilwieqfa u bejn se jaqa'.*

IL-HOSS TAL-QALB THABBAT GHOLA SEWWA.

FREDU, *donnu jintebaħ f'daqqa; idur.*

IL-QALB THABBAT BI TBATIJA U XEJN SODA.

Idejn IX-XIĦ joħorġu 'l barra jirtogħdu, jitbaxxew lejn l-art lejn l-inkwatra mkisser.

IT-TAĦBIT TAL-QALB JIEQAF SOPTU.

IX-XIĦ *jibqa' wieqaf għal mument ma jitharrikx, imbagħad jintelaq minn tulu fl-art.*

ROŻA

X'għamilt b'idejk, Fred!

Tinxtehet għarkupptejha hdejn IX-XIĦ fl-art. Tipprova tissemmagħlu qalbu.

Ebda ħoss.

Tipprova tghollilu id waħda mill-polz u terga' titlaqhielu. L-id taqa' mal-art bla ħajja.

ROŻA

Madonna Santissima! Għamiltha, Fred!
Għamiltha!

FREDU jħares mibluh.

Id waħda tax-XIĦ mifruxa mal-art, il-pala 'il fuq; is-swaba għadhom miftuħin, donnhom lesti biex jilqgħu xi ħaġa, l-inkwatru mkisser xibrejn 'il bogħod.

7. ĠEWWA. IL-KAMRA FIL-KERREJJA – FILGHODU

L-għada.

L-istess xena ta' qabel iżda f'nofs il-kamra minflok il-mejda, li issa tinsab imwarrba ma' ħajt, hemm katafalk; it-tebut miftuħ tax-XIĦ imdawwar b'bosta xemgħat kif ukoll kuruni tal-fjuri lussużi.

Bandiera kbira Maltija taħt it-tebut.

IX-XIĦ jinsab fit-tebut, liebes kollox iswed, in-nuċċali għadu f'għajnejh u fuq sidru hemm imdendel serbut impressjonanti ta' midalji jlellxu.

Kurcifiss f'idu x-xellugija milwija fuq sidru, idu l-leminja

*milwija f'qagħda mhux naturali, IS-SWABA GHADHOM
MIFTUĦIN BĦAL FI TMIEM L-EWWEL ATT.*

*ROŻA tinsab bilqiegħda fuq banketta hdejn is-sodda,
f'idejha l-ghonnella tax-Xiġa u qiegħda tqattagħha fi
b'ċejeċ kwadri kwadri u tqeghedhom ġo boroż żgħar tal-
plastik. Hdejn riġlejha, sassa sewda.*

*Il-bieb tas-setaħ jinsab miftuħ - fuqu wkoll kuruna kbira
tal-fjuri u maż-żewġ faxex tal-vistu hemm tnejn oħra,
bojod u ħomor.*

*FREDU u FONZU, libsini tal-vistu, jidhlu mis-setaħ.
FREDU bi ktejjeb iswed f'idu, FONZU b'kaxxa tal-ġbir.*

FONZU

(juri lejn il-ktejjeb)

Dik l-Onorevoli Buġeja Żammit qed nghidlek.
Ara f'it. Dik żgur 'zeta' fil-bidu u fl-aħħar hemm
it-'te', ara.

FREDU

Aktar qisha 'esse' milli 'zeta'.

FONZU

U mela forsi Sammut u mhux Żammit.

(jiffewwaq bil-pulit - xorob)

U xi x-xjafek jimpurtana min kienu u kif
jiffirmaw. L-aqwa li ġew!

ROŻA

(issikkithom - turi lejn it-tebut)

Xxx! Ftit tar-rispett!

FONZU

(leĥnu aktar baxx)

L-aqwa li ġew, eh Fred.

FREDU

*(hu wkoll f'it imlaħlaħ,
imma qed jibda jgħaddilu)*

Ġew ingħid! Biżżejjed tara dawk il-firem kollha!

FONZU

Eh, tara kemm tiswa l-propoganda, Fred!

FREDU

(iċċekċek il-flus fil-kaxxa tal-ġbir)

Tiswa, Fonzu! Jalla tiswa aktar. X'ma tagħmilx dil-gżira mbierka biex issalva ġieħha.

FONZU

*(iċċekċek il-kaxxa hu wkoll -
jikkalkola kemm hemm flus)*

Iva m'hemmx xi uffa għalissa - speċjalment meta tqis xi spiża kapitali kelli nohroġ s'issa. Eh, imma dan għadu l-bidu! Ħa jisbaħ għada Fred u tara! Dak zijuk minjiera deheb jiswa! Ippjanajtha tajjeb il-kampanja jien, tibżax. Rediffusion, televixin, avvizi f'ġurnali - indipendenti u mhumiex... *In grande* trid tagħmilhom l-affarijiet, Fred - *in grande* jew xejn!

ROŻA

Eh, meta tkun mejjet ma jibqaghlekx għedewwa mbagħad. Kollha ħbieb wara - basta jiġu jarawk stendut.

FONZU

Minn daqshekk!...

FONZU *jmur lejn il-mejda fejn hemm bosta bikkerini u xi fliexken tax-xorb kwazi battala. Iferra' grokk.*

FONZU

Tieħu tal-aħħar, Fred?

FREDU

(jitqarras)

Mhux aktar. Għandi l-istonku qed jilgħab.

Idaħħal idu fil-but ifittex sigarett. Minflok isib margerita bajda, mghaffġa u midbiela.

Iħares lejha – ma jafx kif ġiet hemm. Jarmiha. Jerġa' jdahħal idu fil-but u johroġ pakkett ġdid tas-sigaretti. Jieħu sigarett u jpejjeq.

FONZU *jerġa' jferra' - jersaq bit-tazza lejn it-tebut tax-XIH. Jixrob. Minn grizmejh jħrablu hoss stramb - bejn xerqa – bejn daħa.*

ROŻA

(ħarxa)

X'garalek issa?

FONZU

(jixxotta demgħa minn għajnejh jibbru)

Xejn – xraqt.

ROŻA

Nixtieq naf x'ridtuh dak ix-xorb.

FONZU

X'jiġifieri; jiġu mistednin, irjus kbar bħal daww

u sejjer ma toffrillhomx xi haġa? Il-qalb trid xi haġa biex tfarraġha f'waqtiet ta' emozzjoni qalila bħal dawn, Roż!

FREDU *qed iqalleb fost ruxxmata kartolini.*

FREDU

(jiftaħ u jaqra wahda)

Dawn rajthom, Fonz? Kondoljanzi - b'turija ta' sogħba bla qies mill-membri taç-Ċirklu Figli di Melita.

FONZU

(jiġi jara)

Prosit hej! U din - mill-Onorevoli Manwel Theuma Falzon.

FREDU

(ittra oħra)

Il-Kavallieri tal-Għaqda Gran Tron ta' Pantellerija.

FONZU

Il-Kommandatur Professur Pietru Pawl di San Secondo, O.L.M., K.K., P.R.I., Ruma.... u l-kumplament tal-alfabett! Propoganda, Fred! Propoganda!

ROŻA, *l-imqass u l-ghonnella f'idejha, tiġi hdejjhom tittawwal kurjuża.*

FONZU

(ikompli jaqra)

Il-Konfratelli tal-Għaqda tal-Gandlier! - L-Onorevoli Ġakbu... Ukoll! - Ara x'qala' l-baħar,

Roża! Tiftakru 'l dan?

ROŻA

(taqra)

Heĥĥ! U ngħid! Issa ftakar fix-xiĥ dal-bużżieqa!
Issa li jinsab mejjet? Għax ma ftakarx kemm
qala' fuqu u għajru mill-ġurnali u l-pjazez!

FONZU

Dawn m'hemmx x'tagħmel, Roż. Id taħsel
l-oħra. Allaħares tieĥu għal li jgħidu...

ROŻA

Kollha pezza waħda...

FREDU

Le mhux kollha! Zijjuhi le! Ma kienx bħalhom!

FONZU

(jegħmeż lil ROŻA)

Eh, dażgur li le! Tifhimniex ĥazin, Fred! Zijuk
ma kienx hekk. Eh, dak kien uniku imma!
Ĥaqqu kulma qed nagħmlu mieĥu, eh Roż?

ROŻA

Ara toqgħod tegħmeż xejn int. Naf tajjeb x'inhu
għaddej mir-ras ĥazina li għandkom! Lil tal-
gazzetti tbellgħuhielhom għax min jaqbillu
jiblagħha, jiblagħha, imma mhux lili taf, Fred!

FREDU

X'jibilgħu? Kulma ktibt, Roż, kollu minnu!
Intom stess għallimtuhuli! Kieku ma kienx
minnu taħseb li kienu jiġu dawk l-irjus kbar
kollha f'dil-miżerja ta' kerrejja!

ROŻA

Dmugh tal-kukkudrilli - dmugh tal-kukkudrilli,
Fred! U int taf tapprofitta ruhek ukoll, Fonz. Int
webbiltu...

FONZU

Ara jien ma webbilt xejn, Roż!

FREDU

Webbilni x'jigifieri? Mhux intom dejjem
ittanbruli kemm kien raġel kbir - ħadtuli l-menti
ta' rasi! Tajjeb, ikkonvertejtuni sa fl-ahhar!
Intbaht x'inhu dmiri issa, Roż!

*FREDU jersaq lejn il-katafalk ta' zijuh. Jiehu l-bandiera
f'idejh.*

FREDU

Ismaghni, oh gżira ingrata! Isimghuni, huti
Maltin! Huwa dmir tiegħi iva li nurikom x'raġel
kbir kontu qed tkasbru! Ma nhallux aktar lill-
barrani jiddiehak bina, huti!

*Imkeffen fil-bandiera madwar spallejh idur madwar it-
tebut.*

FREDU

(elegajku)

Nuru lid-dinja li l-eroj tagħna nafu kif
inqimuhom - nuruha tabilhaqq! U mhux kif
konna se nagħmlu mal-imsejken zijuhi... Ghax
- għajb għalina! - imma zijuhi - l-ewwel eroj
ta' Malta Indipendenti - l-akbar eroj tas-seklu
għoxrin - dan zijuhi kien se jkollu - nistħi
ngħidha! - kien se jkollu... funeral tal-fqar!

Istħi! Ibki u istħi, oh gżira infeliċi! Ma tħossux, ħuti Maltin, fawra titlagħlkom għal wiċċkom quddiem kedana l-għajb - kedina l-ingustizzja! Mela npattu, ħuti - inpattu lkoll. Niġbru għieħna quddiem għajnejn id-dinja u npattu billi kull wieħed minna jagħti l-kontribut tiegħu biex kedana l-eroj tagħna jibqa' mfakkar bil-monument kolossali li se nibnulu. U tabilhaq ngħidilkom li ismu ma jmut qatt u jitnizzel fi Ktieb il-Ġrajjet tad-Dinja b'ittri tad-deheb! Ĥuti Maltin...

FONZU

(iċapċap)

Tad-deheb, hekk hu! M'hawnx għalik, Fred! Hekk Fred, hekk għidilhom fil-funeral għada! Qanqalhom! Urihom li temmen f'li qed tgħid!

FREDU

(kiebi)

Nemmen. U tassew - jien stess - ukoll dal-ħin, bilkemm ma nistħajjilx li għadni qed nisimgħu dak... il-ħoss.

ROŻA

X'ħoss?

FREDU

Qed ngħidlek, dak il-ħoss... Kultant, impressjoni ta-mument, imma hekk, donnu nerga' nisma' dak il-ħoss ta' qalbu tħabbat.

FONZU

Qalb ix-Xih?

(ma jafx jidhakx jew le)

Eh- iva, eh? Tara - tara, Roż eh?

FREDU

Qalbu...

Jisemma' għal xi waqtiet, imbagħad bħal jistenbah f'daqqa. Jidhak, iżda mhux b'konvinzjoni.

FREDU

X'kull waħda, hux? X'ma jpasparx moħħ il-bniedem!

FONZU

Eh, dak biex tara kemm int titkellem minn qiegh qalbek, Fred!

FREDU

X'ma jpasparx....

FREDU *jqieghed il-bandiera lura hdejn it- tebut.*

FONZU

Qalbek tad-deheb int, u dik hi. Ma stajtx titkellem aħjar.

FREDU

Ma stajtx.

FONZU

Però stajt issemmi li l-idea tal-ġabra għall-monument kienet tiegħi wkoll. S'issa jien biss hriġt sehmi.

FREDU

Ibqa' ċert Fonz li Malta kollha tibqa' tafulek.

FONZU

Iva, senzaltru, imma nippreferi li tibqa' tafuli int, Fred - jekk tifhem xi rrid ngħid.

FREDU

(il-kaxxa tal-ġbir f'idejh)

Hekk baqa' jonqos, Fonz. Aħna mbaġhad meta niġu biex... insomma, meta nagħmlu l-kontijiet, naqsmu l-ġieħ kollu bejnietna, tihux ħsieb.

FONZU

Il-ġieħ, hekk hu. Il-ġieħ. *(taħt l-ilsien) Fifty-fifty* flimkien mal-ispejjeż, eh.

ROŻA

Tagħmlux kummiedji għal ġieħ wiċċi, tafux. Naf sewwa x'inhu għaddej minn dik ir-ras ħażina li għandkom, biex ma taħsbux!

FONZU

Hemm aħna! Allaħares kulhadd kien bla fidi bhalek, Roż! Hekk tigrri l-kalunja - il-malafama! M'għadx baqa' fiduċja fost il-bnedmin, u dik hi! Fejn hi l-onestà - l-integrità ta' żmien! Is-sinċerità - il-vera rgulija! Fejn hi l- karità Kristjana?

ROŻA

Hi, fejn taf!

FREDU

Kulma qed nagħmlu huwa biex inqajmu l-kuxjenza patrijottika ta' pajjiżna! Jeħtieġ li nies

bħal zijuhi jingħatalhom il-ġieħ!...

ROŻA

Terġax tibda int! Aħjar ħsibtu tagħmlulu quddiesa għal ruħu - u ruħkom ukoll kif tkunu fiż-żifna.

FONZU

Roża, oħti, ma tistax taħseb għal kollox f'din id-dinja. Dak ix-xogħol hallejnieħ għalik. Aktar tinqala' int fejn jidħlu noveni, ġagulatorji u x'naf jien...

Jieħu waħda mill-boroż tal-plastik.

FONZU

...U milli qed nara diġà bdejt ix-xogħol ta' fejda tiegħek int.

ROŻA

Itlaq kollox! Imma kemm tħobb tbaġħbas!

FREDU

Għaliex? Dawk x'opra ta' karità ssejħilhom int, Roż?

ROŻA

U int ukoll - tmiss xejn! La tridu tafu dawk biċċiet mill-għonnella tax-Xiħa. Se nagħmluhom masanti tagħha u nqassmuhom.

FONZU

B'xejn, Roż?

ROŻA

Ma nafx kemm se joħdilna l-istampatur għas-

santi. Jekk jibqa' xi haġa żejda nagħmlu quddies jew tnejn għax-Xiħa... lil dik ir-ruħ qaddiesa tas-Sa Kuncett.

FREDU

Mela sewwa smajt jien. Taf Fonz li din Mena ta' tahtna digà qed tgħid li dal-lejl ziti Kuncett hollmitha biex tilgħab lottu ma nafx kemm-il numru? Din ziti wkoll, ma titlifx żmien. Kif waslet hemm fuq mill-ewwel tatha għax-xogħol!

ROŻA

(tabda tiġbor hwejjigħa)

M'intomx se thalluni bil-kwiet, hux? Xammejtkom jien. Jiena sejra. Sidor qalli li dawk li għandhom jagħmlu l-velja llejla għandhom ikunu hawn għal x'is-sebgha. Ħudu hsiebhom intom.

FONZU

Għal għada, għall-quddiesa prezenti kadavri, kellimtu lis-sagristan?

ROŻA

Għat-tmienja u nofs. Semma' wkoll li se jgħib xi tfal mill-orfanatrofju. Qalli li int webbiltu.

FONZ

U jien mela. Sejrin inhassru borma għal melħa, jew?

ROŻA

(ixxengel rasha)

Fi hsiebek.

Tkun se toħroġ, iżda terġa' lura, tmur lejn il-katafalk u titfi x-xemgħat.

FONZU

Dawk kif ġa niżlu sa nofshom, Roż?

ROŻA

X'int taħseb li qed nikolhom jew? Ara li ttuni flushom, tafux; dawk minn buti wara kollox.

ROŻA *toħroġ.*

Tieqaf biss fil-bieb biex tiġbor ġewlaq mimli mbarazz li kellha moħbi fl-intrata. Tiżgiċċa 'l barra.

FONZU

(jilmahha)

Oj hemm, Roż! Mela ergajna koppi?

FREDU

U halliha, Fonz. Kulhadd tiġih sighetu.

FONZU

U int ma tafhomx bħali 'l dawn in-nies, Fred. Li kien għalihom iqaxxruk haj. U jekk tħallihom sa l-għadma jmeximxulek. Għandek tgħid dalwaqt teħles minna lkoll int. Min jaf x'għall-erwieħ tgħid malli tasal il-Kanada.

FREDU

Meta nasal.

FONZU

Għaliex? Kemm jista' baqagħlek hawn?

FREDU

(juri lejn il-kaxxa tal-flus)

Malli nehilsu dil-biċċa xogħol inbewweċ ikolli,
irrid jew ma rridx.

FONZU

Tagħmel sew. Mur, mur Fred. Hemm issib
xortik.

FREDU

U int tkun tista' tikri hawn - mhux hekk, Fonz?

FONZU

Ma haqqnix, jew? Ili tant mistenna!

*FREDU jgħolli spallejh. Bil-mod il-mod jibda tisfira
melankonika, waqt li jiġbor minn taħt is-sodda l-kaxxa
li fiha kienu nstabu l-biljetti tal-lottu u s-santi. Iqalleb
fosthom.*

FONZU

Isma', mhux sew issaffar hekk, Fred. Ftakar li
hawn il-mewt taħt das-saqaf...

FREDU

Il-mejtin ma jisimghux.

*(isib fil-kaxxa l-inkwatru mkisser
tas-Sette Giugno - ihares lejh fit-tul)*

Ma jisimghux...

FONZU

Irrid ngħid, qas haqq jisimghuk il-ġirien. Ftit
tad-dinjità...

IŻ-ŻAQŻIQ TAL-BIEB *jiġbed il-hars ta' FREDU u
FONZU lejn l-intrata.*

Wiċċ IT-TIFEL jitfaċċa wara l-bieb imbexxaq.

FONZU

Huwa int? Mur għand dik ommok, isa.

TIFEL

Haw' - haw' in-nies, Sur Fonz.

FONZU

(iqum)

Nies? Għaliġa?

Wiċċ IT-TIFEL jisparixxi minn wara l-bieb.

Il-bieb jinfetaħ u jidhlu ŻAGHŻUGH u TFAJLA; hu nervuż, liebes libsa pulita, forsi żżejjed, xagħru qed jihfiefli, hi sabiħa u fuq tagħha, iżda mhux ta' intelligenza partikolari.

FONZU

Hawn, lili tridu intom?

ŻAGHŻUGH

Skuzi, int is-Sur Fonz? Hawn... eh...

Jieqaf iċċassat - ħarstu fuq it-tebut f'nofs il-kamra.

ŻAGHŻUGH

...Eh, le... naħseb ħadna żball. Skużawna...

Ikun se jerga' johroġ iżda T-TFAJLA żżommu.

TFAJLA

Skuzi, xtaqna nkellmu lis-Sur Fonz. Bagħatna Bendu s-sensar.

FONZU

Eh iva! Jien is-Sur Fonz! Qalli Bendu li kellu jiġi

xi hadd jara l-flat. Ghaddu, ghaddu. Bonasera.

ŻAGHŻUGH

(jidhol wara t-TFAJLA -

ħarstu dejjem fuq il-katafalk)

Bonasera. Milli qed nara ġejna ftit hin ħazin.

FONZU

Hin ħazin ġhala?...

(jiftakar - malajr inehhi l-beritta)

Iva, hekk hu tabilhaqq. Ghadna kemm ġarrabna telfa kiefra. Malta kollha tinsab imkeffna f'soġħba profonda. Forsi qrajtu fil-ġurnali?...

TFAJLA

Liema ġurnali? Ahna ma nixtrux ħlief...

ŻAGHŻUGH

(malajr)

Ah, mela hawn!... Iva, qrajna xi haġa. Kien raġel kbir skond ma jghidu.

FONZU

Kbir? Eroj kien! Eroj, Alla jahfirlu!

(inehhi l-beritta - jigbed nifs twil ta' soġħba)

IT-TFAJLA

Ah, mela hawn...

FONZU

...Il-Mulej jagħtihom il-mistrieħ ta' dejjem.

(jerga' jdeffes il-beritta f'rasu)

Imma - hekk kellu jkun! Idhlu, idhlu tibzġħux.

Għiduli, x'jidhrilkom mill-flat? Jilqgħek hux?

TFAJLA

Liema flat skuzi?

FONZU

Tajba din. Isma', intom mhux Bendu għedtu li bagħatkom? Mhux biex tikru hawn ġejtu?

ŻAGHŻUGH

Hawn?

FONZU

Eh, mela. X'jidhrilkom eh; hux kemm jilqagħkom?

TFAJLA

Eh, mela dan hu l-flat ?

FONZU

Dan eh. Din l-art, dawk t'hemm il-ħitan u xi mkien hemm fuq is-saqaf. Dan flat insejħulu s-soltu ahna.

ŻAGHŻUGH

(xejn impressjonat)

Eh, dan allura.

FONZU

Dan, eh. Imma ma tridux tarawh hekk, b'dan l-imbarazz tafux.

*(inehħi xi sigġu min-nofs,
xi gandlier - jiżbarazza)*

Ma tobsrux minn xiex għaddejna f'dawn

l-aħħar jiem. Żewġt imwiet kellna hawn – waħda fuq l-oħra. Ma temmnux x'taħbiet jaqilgħu, speċjalment mewta ta' eroj imbagħad. Ghidilhom, Fred!

FREDU

Hekk hu. F'jumejn ma tobsrux x'jinqala', Sinjorina. Sinjorina?...

TFAJLA

Kathleen.

FREDU

...Kathleen. Jien Freddy.

ŻAGHŻUGH

*(josservahom xi ftiit inkwetat
jiejdu b'idejn xulxin)*

Isma', imma dil-kamra biss hawn allura? Bendu qalilna li se nsibu appartamenti shih. Semma' kamra tal-ikel, salott, intrata!...

TFAJLA

...Kamra tas-sodda bil-banju... U bejt ukoll!

FONZU

U hekk hu! Din araw - din il-kamra tas-sodda. *(juri lejn is-sodda)* Dik t'hemm il-kamra tal-ikel *(lejn il-mejda)* - li tista' sservi ta' salott ukoll! - u dik il-kċina! *(il-fuklar)* Din t'hawn imbagħad l-intrata! *(hdejn il-bieb ta' barra)* Eh, hawn mhux zghir daqs kemm wiehed jista' jaħseb. Naturalment intom m'intomx se żżommu sepulkru shih f'nofs is-salott tul hajjitkom

kollha.

ŻAGHŻUGH

Naturalment.

TFAJLA

Dak ikollu jitneħħa, mhux hekk, Freddy?

FREDU

Naturalment.

FONZU

(sarkastiku)

Naturalment. Qed nara li għandkom ideat ċari dwar arredament modern.

TFAJLA

Oswald tiegħi għandu istint mill-aqwa għal dik li hija prattikabilità.

FREDU

M'għandix dubju.

FONZU

Insomma, iva mela, u din il-kamra tal-banju.

(ikompli juri lejn il-bieb

ħdejn il-kċina - ibexxqu)

Tatux każ dal-ftit imbarazz hawn ġew; kif qed ngħidilkom, jekk tneħħu dak il-barmil u dik l-iskuża xkupa ibqgħu ċerti li jkun hemm fejn tidhol persuna ta' talja medja.

ŻAGHŻUGH

Iva, jista' jkun. Imma milli qed nara morna

mqarrqin. Hsibna li se nsibu tlett ikmamar imdaqqsin sew. U barra dan jidher li hawn se jkollna nduru dawra sew ma' dil-kamra qabel issir abitabbli.

FONZU

U le, le. Bi ftit tibjid malajr tirraŋga kollox!

FREDU

(*lit-TFAJLA*)

Hekk kont ngħidlu lil zijuhi jien – dak t'hemm zijuhi.

(*juri lejn it-tebut bi ftahir*)

TFAJLA

Tassew; għandi pjaċir!

FREDU

Tant iehor hu. Kellu manija iżda. Ma kien jaħmel jara 'l hadd ibajjad. Kont ngħidlu jien, “Tridni nbajjad?” Kont ngħinhom kieku qaluli x'riedu minni... Imma xejn; qatt ma ried jaf b'tibjid. Kien jippreferi jara l-ħitan għerja, fl-istat naturali, kif kien jgħid hu.

ŽAGHŽUGH

U qed nara, qed nara jien!

TFAJLA

Imma kieku stess aħna mhux *water paint* nużaw, Ossy?

FONZU

Ġir! Tagħmel festa b'xelin! Tistagħgeb kif tieħu r-ruħ kamra b'naqra tikħil u tiċpisa tibjid! Ara,

intom thabblu raskom xejn; issa ngħid lil ħatni
jiġi jara x'hemm bżonn isir. Tibżgħux, dak bhali,
raġel tar-ruħ - ma jagħfaskomx żgur.

FREDU

U tkunu tridu lili ssibuni nagħtikom daqqa t'id
jekk ikollkom bżonn, Kathy.

TFAJLA

Tassew? Grazzi! Ahna nhallu kollox f'idejkom...

ŻAGHŻUGH

U xi thalli f'idejhom, Kathy ruhi! Għadna qas
biss iddeċidejna dal-post jgħoddx għalina jew
le!

FONZU

U kif ma jgħoddx għalikom, int! Da' xi jrid? Xi
Buckingham Palace jewwilla?

ŻAGHŻUGH

Għax ma nafx jien, imma dal-post jidher
traskurat wisq. U mhux żgur hawnx l-umdu
wkoll.

TFAJLA

Oswald tiegħi jbati bir-rewmattizmu miskin. U
l-kostipazzjoni wkoll.

ŻAGHŻUGH

Kathy! - Imma tassew, araw fitit dawk il-ħitan;
naqta' rasi li dak umdu li qed nara jqattar!

FONZU

U x'int tara! Dak għax inqasmet daqsxejn

ta' kannha, dak kollox! Qed ngħidilkom, ftit tibjid kulma jehtieg. U isma', fuq kollox, intom għadkom ma rajtux il-bejt. Meta kont żgħir kont nitla' hemm fuq intajjar it-tajra. Niftakar kont tara tliet kwarti ta' Malta tahti minn hemm fuq!

FREDU

(lit-TFAJLA)

Dak iż-żmien. Issa tara biss il-ħajt tal-fabbrika tal-luminata faċċata.

FONZU

Imma dik fabbrica moderna! Dik luminata! U bla ċiklamat! Ejjew intom; ejjew araw il-bejt.

(imexxihom 'il barra)

ŻAGHŻUGH

Jien ma niħux luminata. Għandi d-diabete...

FONZU

Ukoll! U int ejj'ara; taħsibx għal rasek biss. Ftakar f'martek u uliedek! Ejjew!

FONZU, IŻ-ŻAGHŻUGH u T-TFAJLA *joħorġu*.

8. ĠEWWA. IL-KAMRA FIL-KERREJJA.

Tidhol ROŻA *mat-TIFEL*.

ROŻA

(burdata ħażina)

Min kienu dawk?

FREDU

Żewġ boloh li jemmnu li għandhom għoxrin sena ċens flimkien.

ROŻA

M'għandix aptit il-ħaġa moħġaġa, Fred!

FREDU

Ġew biex jikru. Ma rajtux wiċċu għad-dawl Fonzu?

ROŻA

Għarukaża. U int ma tgħidlu xejn? Zijuk għadu bilkemmm kesahlu demmu f'gismu u ġa qed taħsbu biex tbighulu s-saqaf minn fuq rasu!... Puhh! Irid jikrih issa Fonzu, hej. Li ħalla f'idejja malajr kont nirrangalu jien. Imma ried iqabbad lil hatnu Bendu, tarax. Iġewwes lil razztu mishuta l'għandu jrid imma s-Sur Fonz!

FREDU jhalliha tgerger. Jaqbad kaxxa sulfarini biex jixgħel ix-xemgħat madwar it-tebut.

ROŻA

Int se tagħtini l-flus ta' dawk ix-xemgħat, jew? Biex tixgħelhom tinqala' kieku!

FREDU

U iva, għal dal-ftit xelini! (*jitfi s-sulfarina - lix-XIĦ*) Aghdirni, Zi, imma hekk jew hekk, jekk tinsab Hemm Fuq m'għandekx bżonn dawl u jekk tinsab Isfel għandek sħana biżżejjed, aktar milli tixtieq ikolli ngħid.

ROŻA

Imma lanqas f'mewtu ma taħmlu kwiet? L-ewwel qtiltu bil-għali, u issa...

FREDU

(b'qilla)

Int tindaħalx, Roż! Tindaħalx! - Wara kollox,

x'taf fuqi int? Eh, x'taf?

ROŻA

Naf li naf.

FREDU

X'taf? Taf pereżempju li kont nirrispettah lil zijuhi jien? Tafu dan jew le?

ROŻA

Iva!

FREDU

Kont mela ma kontx! Ma kontx naħmlu imma kont nirrispettah - kont nirrispettah kif naf jien. Tahseb li haġa haġifa tagħmel għomrok iżżomm bla mittiefes il-ħolm tiegħek - tibqa' temmen fihom sa l-aħħar kif għamel hu?

FREDU jieħu l-biljetti tal-lottu u l-affarijiet oħra li hemm fuq il-mejda.

FREDU

F'dawn kien jemmen, xi trid tagħmel? Imma qatt ma qata' qalbu!... U għalhekk kont nirrispettah. Waqt li jien - jien miet kmieni wisq il-ħolm tiegħi. Stenbaħt qabel il-waqt u sibt biss li kont qed noħlom. U nipprova kemm nipprova nerġa' norqod - għalxejn. M'għadx baqa' ħolm li wiehed ta' min joħolmu.

ROŻA

Ma ħmiltux fil-paċi, dik hi. Kien sab il-mistrieħ f'dawn l-aħħar snin. Kien kuntent hawn; hu joħlom u s-Sa Kuncett tilgħab lottu n-numri li

joħlom.

FREDU

Biex imbagħad qatt ma jirbaħ xejn. Le Roż, innumri li toħlom malajr issib li mhumiex fost dawk li jistgħu jitilgħu. Għalhekk kont ninkedd għalih! Kieku xi darba rebaħ xi haġa. Imma xejn - xejn li xejn! Possibbli imma - possibbli dawn il-biljetti kollha - possibbli li qatt ma rebħu xejn?

ŻAGĦŻUGH (O.S)

(minn barra, donnu bi tweġiba)

...Impossibbli! Mitejn wisq u tgħidli xejn! Imbagħad għal post bħal dan! Mija l-aktar, u anki mija wisq!

FONZU, iż-ŻAGĦŻUGH u t-TFAJLA *jidħlu lura fil-kamra.*

FONZU

Wisq!? Mela ħsibtni minn wara l-muntanji lili jew? Mitejn! U qed ngħidilkom, lanqas tafu kemm qed inkun ġeneruż magħkom. Kieku jsiru jafu l-awtoritajiet li hawn dal-post storiku għall-bejgħ, dal-patrimonju nazzjonali, l-eluf kbar joffruli għalih! Min jaf kemm jibdew isiru pellegrinaġġi bil-fjakkli għal das-santwarju fejn għex u miet l-akbar patrijott ta' żmenijietna! - Marret mitejn?

ŻAGĦŻUGH

Impossibbli - ma nistgħux. Mnejn tridni ngibhom il-mija l-oħra?

TFAJLA

(b'ispirazzjoni)

Min jaf kieku tbigh il-karozza, Ossy?

ŻAGHŻUGH

Inbigħ!... Kathy, int aghlaq ħalqek! Ħalli lili niftiehem mas-sinjur!

TFAJLA

(*tinfaqa' tnewwah*)

Ossy!

FONZU

Hemm int, bikkejtha! Isma' minnha ibni - isma' minnha. Issa bhalek xi tridha karozza - dad-disgrazzi kollha? Xi trid biex tmutilha qasir il-ghomor miskina meta taf li ġa għandek ir-rewmattizmu, id-diabete, l-ażżma...

ŻAGHŻUGH

Skuzi, l-ażżma m'għandix! - Isa, Kathy ruhi; *I'm sorry*; tibkix.

FONZU

U insomma - il-kostipazzjoni jekk mhux l-ażżma. Mitejn - mitejn u marret. Tittantax il-providenza, ibni!

TFAJLA

U isa, Ossy!

ŻAGHŻUGH

Ma nafx jien...

TFAJLA

U isa.

ŻAGHŻUGH

(*icedi*)

Insomma. Imma tiġix tnewwahli wara li nkunu fattarnieha!

TFAJLA

(tbusu)

Thank you, Ossy!

FONZU

Fatta mela! Mitejn! Hamsa 'l hawn, Ginger.

(jieħu b'idejn IŻ-ŻAGĦŻUGH)

TFAJLA

Nghaddu ġhada biex nikkurdaw kollox mela!

FONZU

Mġhaġġlin milli jidher intom. Ġhada iżda hemm il-funeral tax-Xiħ. L-aħjar tħallu ġħal pitġhada.

FREDU

Iżda jekk tridu tistġħu tiġu ġħall-funeral intom ukoll, Kathy.

FONZU

Hekk hu! Anzi, aħjar; niddiskutu kollox tul it-triq. Se jkun funeral memorabbli!

ŻAGĦŻUGH

Tajjeb, ġħal ġhada mela.

FONZU

Ġħal ġhada 'k Alla jrid. Ĥa nwassalkom, Ĥa.

FONZU u Ż-ŻAGĦŻUGH *joħorġu*, IT-TFAJLA *titnikker wara*.

TFAJLA

(lil FREDU)

Ġaw, Freddy. Taħseb li l-iswed ikun jixraqli?

FREDU

Għall-funeral? M'hemmx dubju, ruhi...

ŽAGHŽUGH

(isejhlha minn barra)

Kathy! Tlaqna aħna!

IT-TFAJLA *thaffef toħroġ.*

ROŽA

Sabhom għal snienu Fonzu.

FREDU

U dawk iż-żewġt imsejkna se jiġu hawn flok zijjeti. Possibbli ma setax isib xi hadd aħjar?

ROŽA

Kieku halla f'idejja kont insiblu, mela ma kontx. Kien hemm wiehed Inġliż kien lest iħallas il-belli liri. U flus fil-pront dak, Fred!

FREDU

Imma barrani.

ROŽA

Flus fil-pront! Tar l-għasfur imma issa. Puu, donnu ġa beda jidlam. Dat-temp ma tiħodlux kopja.

FREDU

Riħ isfel.

(ifittex biex ikebbes sigarett)

Fejn tlaqthom is-sulfarini?

ROŻA

(tixgħel il-lampa tal-pitrolju)

Għarukaża. Se nimlew kullimkien riha ta' pitrolju hawnġew. Għax ma tarax x'taġħmel għal dawk il-kontijiet tal-elettriku?

FREDU

Dalwaqt, Roż, dalwaqt. Malli jkolli dawk l-erba' soldi tiħux hsieb; kollox inħallas.

FREDU *jieħu s-sulfarini ta' ROŻA biex imur jixgħel ix-xemgħat.*

ROŻA

U aħsibli għall-flus ta' dawk ix-xemgħat mela, eh?

FREDU

Iva!

(jiegħaf - sulfarina mixgħula f'idu)

Imma jista' xi hadd jgħidli x'għandhom bżonnhom ix-xemgħat il-mejtin, Roż?

ROŻA

Ara jekk ma tridx tixgħelhom xejn, tafx. Fuq kollox dak zijuk mhux zijuhi.

FREDU *jixgħel sigarett flok ix-xemgħa. Bil-kaxxa tal-ġbir f'idnejh imur lejn is-sodda u jinxtehet fuqha jgħodd il-kontribuzzjonijiet.*

ROŻA *mehdija tirraġa l-ftila tal-lampa.*

IT-TIFEL *idur mal-kamra. Jieħu l-kaxxa tas-sulfarini mill-mejda. jaqbad sigġu u jmur lejn it-tebut tax-XIH.*

Jitla' fuq is-siġġu u jixgħel ix-xemgħat. Meta jlesti jieqaf iħares lejn IX-XIH - speċjalment lejn idejh.

Idawwar ħarstu mal-kamra, imbagħad jinżel mis-siġġu, imur lejn is-sodda u jieħu l-gwarniċ imkisser minn ħdejn FREDU.

FREDU

(bla ma jgħolli ħarstu mill-flus)

Mur 'l hemm int.

IT-TIFEL *jieħu l-gwarniċ miegħu lejn it-tebut u jerga' jitla' fuq is-siġġu. Bir-reqqa kollha jqiegħed il-gwamiċ f'idejn IX-XIH.*

TAĦBITA TAL-QALB - *tahbita wahda biss - iżda li donnha tidwi u tfaqqqa' mal-kamra kollha.*

IT-TIFEL *bil-ħasda jaqa' minn fuq is-siġġu.*

FREDU *u ROĶA jgħollu rashom maħsudin u jħarsu lejn it-tebut.*

Id IX-XIH tibda titharrek bil-mod sakemm tingħalaq marsusa fuq il-gwarniċ.

BIL-MOD IL-MOD IL-QALB TERĶA' TIBDA TINSTEMA'
THABBAT REGOLARI BĦAL QABEL.

FREDU

(bilkemm jiflaħ iqum bilwieqfa)

Xi x-xjafek!...

ROĶA

(imwerwra)

Madonna Santissima!

9. ĠEWWA. IT-TROMBA TAL-KERREJJA.

IL-HOSS TAL-QALB THABBAT.

*Il-bibien tal-appartamenti l-ohra tal-kerrejja jinfethu
wiehed wara l-iehor.*

*Ucuħ tal-girien, skantati u maħsudin, jixirfu bis-serqa
minn wara l-koxox tal-bibien.*

10. ĠEWWA. FIL-KAMRA TAL-KERREJJA.

*FONZU jitfaċċa bħal sajjetta fil-bieb, għajnejh imberrqin
jiġru mill-ewwel fuq it-tebut.*

ROŻA

(safra mewt - trodd is-slaleb)

Madonna Santissima - dan hu!

(turi lejn IX-XIĦ)

FONZU

Hu? X'int thewden!?

ROŻA

Hu dan! Santa Barbara! Dan hu qed ngħidlek!

(tingibed lura lejn il-bieb)

Irxoxta! Reġa' rxoxta!

FREDU

(jersaq lejn it-tebut)

Minn hawn ġej il-hoss kieku... U din - din
donna qalbu - qalbu thabbat! Dan mhux
mejjet, Fonz!

FONZU

X'intom thawdu! Ma jistax ikun!

Jersaq lejn it-tebut, aktar imghaddab milli mbezza'.

FREDU

Ismaghha! Din qalbu!

ROŻA

Reġa' rxoxta! Rejkwe maternam skant impaċe!
Irxoxta!

IT-TIFEL *iqum mill-art u jġgri 'l barra.*

IT-TIFEL

Irxoxta!

(jghajjat ferħan)

In-Nannu rxoxta! In-Nannu reġa' rxoxta!

LEHEN IT-TIFEL JINSTEMA' JIRBOMBJA U JIDWI MAL-KERREJJA KOLLHA: "IN-NANNU RXOXTA!"

FREDU

(mibluh hdejn IX-XIH)

Din qalbu qed nghidlek, Fonz - afli dan mhux mejjet!

FONZU

X'jigifieri mhux mejjet imma! Dan mejjet hallejtu jien! ...Mur żomm lil dak it-tifel qabel jagħmel xi waħda!

Fil-bieb jitfaċċaw IŻ-ŻAGHŻUGH u T-TFAJLA.

ŻAGHŻUGH

Skużi, imma dal-ħoss minn hawn ġej?

FREDU

(lil FONZU)

Rajtx! Huma wkoll qed jisimghuh! Din qalbu!...

FONZU

U x'jimpurtani minn qalbu l-hadra li kellu!
Dak mejjet u roddlu salib ammen! Ma ġibniex
tabib aħna? Meżaminahx u kkonferma li miet?
Sa ċ-ċertifikat iffirma! Fejn hu - mhux għandek
kien?...

FREDU

(joħroġ iċ-ċertifikat mill-but)

Hawn...

FONZU

(jaħtafulu)

Hemm ara! Aqraw! Dak mejjet - tafu taqraw jew
ma tafux? Dak mejjet!

FREDU

Uffiċjalment - legalment, iva, imma...

FONZU

Eh, imma xejn! La uffiċjalment u legalment dan
mejjet - mejjet ikollu jibqa'!

FREDU

Għajnejh ma fetahhomx kieku...

FONZU

U lanqas jiftahhom! Minn dejjem ma kienx
jaħmilni dak! Kien jaf li qatt ma vvutajtlu!
Għalhekk baqa' ħaj, sena wara l-oħra - biex

ipattihieli u ma jhallinix nikri dan l-appartament!
U issa li jinsab id-dinja l-oħra - in-nar tal-infern
igerrimlu ruħu! - issa li għamilna minn kollox
biex nagħmlulu difna papali, issa se jkompli
jifgħli l-bsaten fir-roti. Ma jaħmilnix jarani
naqla' erba' soldi!

ROŻA

Dan xogħol id-dimonju, barra minn hawn is-
siegħa ta' dal-hin!

ROŻA trodd aktar slaleb.

*IŻ-ŻAGĦŻUGH u T-TFAJLA, ma jissugrawx jidhlu fil-
kamra, jagħmlu bħalha, ipnotizzati.*

FONZU

Dimonju jew xitan, mhux se nħallih iqajjimuli
mill-mewt! Hawn għandi dil-karta...

(iferfer iċ-ċertifikat tal-mewt)

...u biha u bih b'kollox nibqa' sejjer saċ-ċimiterju,
ukoll jekk ikolli nħaffirlu fossa jien stess! Qed
tisma' ja xih żmagat, lili ma tagħmilhielx - u
daqshekk!

FREDU

X'għandu hemm?

(juri lejn il-gwarniċ f'idejn IX-XIĦ)

Dak kif gie hemm?

FONZU

Intom tafu! Jien magħkom fdajtu. Imma lanqas
ma' kadavru ma tista' tafdakom intom li ma
ssibux mezz u tqajmuh!

FONZU *jissielet biex jipprova jieħu l-gwarniċ minn idejn*
IX-XIĦ, *iżda għalxejn.*

ROŻA

Santa Barbara! Dan invażat! Daħal xi xitan ġo
fih żgur! Min jaf kieku nibgħatu għall-Arcipriet
- jitfagħlu ftit ilma mbierek?...

FONZU

Hallik mill-Arcipriet! Ara int ma tifhimx, Roż!
Din kwistjoni purament medika! La ċertifikat ta'
tabib lawrejat u kompetenti jistabbilixxi li dak
legalment jinsab mejjet, ebda dimonju mhu se
jqajmu. Dak mejjet u s'għada hawn inkun krejtu
jien. Ġa ftehemt kollox ma' das-sinjur...

ŻAGĦŻUGH

Isma', imma jekk dak ikun għadu hawn - jekk
għadu haj...

FONZU

Haj!? Mela tassew ma tafx taqra int, jew? Hawn,
ara.

(ideffislu ċ-ċertifikat taħt imnieħru)

Trombosi kurunarja. Kuntent? Jekk ma tmurx
id-dinja l-oħra bi trombosi, biex trid tmur?

TFAJLA

Imma skużi, dal-ħoss - din mhux qalbu?
Ismagħha...

FONZU

Isingħu tafux; jekk beħsiebkom terġgħu lura

minn kelmtkom għiduli tibzghux. Insib lil min nikri - jekk taqta' nsibx! Intom tibqghu b'xiber imnieher iżda, bla saqaf fuq raskom! U tistghu tmorru tixxejru - intom u r-rewmattizmu, id-diabete u l-kostipazzjoni tagħkom b'kollox!

ŻAGHŻUGH

Isma' skuži, qieghed forsi tinsinwa xi haġa?...

TFAJLA

(fuq kliemu - lil FONZU)

Int min qallek li reġa' bdielna wara kollox?

ŻAGHŻUGH

(deċiż)

Dak iżda *(juri lejn it-tebut)* dak ma jistax jibqa' hawn!

FONZU

U ma jibqax! S'ghada jkun taht hames piedi terrapin - nagħtikom kelmti - kelma ta' Fonzu l-Broxk!

ŻAGHŻUGH

Basta. L-aqwa li jsir kollox legalment u regolari.

FONZU

Legalmentissmu! Regularissmu! L-aqwa ċ-ċertifikat! Dan l-aqwa. U intom ukoll, Roż, Fred - aħsbu għal raskom tafux. Wara kulma hejjejna, wara dik il-propoganda u l-ispiza kapitali li hriġna ma nistghux immorru lura issa...

FREDU

Għaliex?...

FONZU

Tistaqsini għaliex? Minħabba din, Fred!

(juri lejn il- kaxxa tal-ġbir)

Għalhekk, Fred. U minħabba dawn, Roż.

FONZU *jehodlha mill-but tal-fardal xi boroż bil-bicċiet tal-ghonnella mqattgħa u xi santi.*

FONZU

...Minħabba kollox, jekk qed tifhmuni, Roż.

ROŻA

Fhimtek, Fonz. Dan xogħol id-dimonju. U jien mara tal-galbu u ma nħalli ebda dimonju jidholli fl-affarijiet tiegħi.

FONZU

Mara int, Roż! Ftehemna mela eh, Fred?... Kollox bħal qabel għadu...

FREDU

Bħal qabel?...

(ixengel rasu -

donnu qed jistenbaħ minn holma)

Bħal qabel, iva. ...Għalxejn, Fonz. Rebħilna, m'intix tara?

FONZU

X'rebaħ?... X'int thewden issa int?

*MINN BARRA L-KAMRA SADANITTANT TIBDA
TINSTEMA' L-GHAGHA TAN-NIES TILGHIN IT-TARAĠ.*

FONZU *jhares lejn il-bieb inkwetat.*

FREDU

Hu rebaħ. Hawn se jibqa' dan, Fonz. Ismagħha
qalbu!...

FONZU

Razztek il-miġnuna l'għandek nisma, Fred!
Irraġuna ffit; dak miet u spiċċa!...

FREDU

Le, le Fonz. Hawn għadu - hawn jibqa'. M'intix
tifhem - dak ma mietx - ma jmut qatt! Hawn se
jibqa' – ċens perpetwu!

FONZU

Ibleh! Miġnun! Ara jfettillek tgħallatni issa,
Fred! Hawn irrid nikrih!...

L-GHAGHA TAN-NIES WASLET WARA L-BIEB SEW.

FONZU

...Hemm xi l-mniegħel qed jiġri!?... Tgħid?...
Magħmula tagħna! Dak l-imgħarraq tifel, Roż!
Għamilhielna! Għedtlek mur zommu!...

FONZU *jiġri lejn il-bieb iżda qabel ma jilhaq jasal jinfetaħ
il-bieb u jidhol xprunat IT-TIFEL.*

FONZU *jhaffef jipprova jagħlaq warajh iżda l-ĠIRIEN
diġà bdew deħlin, irossu u jinbuttaw fost għajjat ta'
"Irxoxta! Irxoxta!"*

IT-TIFEL

(jiżfen madwar it-tebut)

Ġejjin, Ma! Ġejjin! In-Nannu rxoxta! In-Nannu rxoxta!...

ROŻA

(tahtfu u ttih ġo rasu)

Ja xitan l'int! Xitan!

IL-ĠIRIEN *tal-kerreġja jidhlu fil-kamra - għalxejn FONZU jipprova jzommhom.*

FONZU

Fejn deħlin? Ibaqgħu hemm! Hawn jien is-sid!...

WAĦDA MILL-ĠIRIEN

(tferfer biljett tal-lottu f'idejha)

Telgħuli! Dawk in-numri tas-Sa Kuncett - telgħuli, Roż! Miraklu! Tern bl-eniebi!

IL-ĠIRIEN

Miraklu! Irxoxta! Fejn hu, Roż? Ħallina narawh, Fonz! Miraklu! Irxoxta!

FONZU

(ma jistax iżommhom)

Le! Mhux tassew! Għandkom żball! Dak mejjet! Għandi ċ-ċertifikat! Dak mejjet! Trombosi kurunarja!.. Mejjet dak!

Issa L-ĠIRIEN dahlu mewġa waħda fil-kamra - kulhadd idur mat-tebut - uħud jinżlu għarkupptejhom, oħrajn jitfgħu l-fjuri - għajjat ta' "Miraklu! Miraklu! Reġa'

rxoxta!”

FONZU

(kwaži jokrob)

Għandi ċ-ċertifikat! Iċ-ċertifikat!...

Tard wisq.

11. ĠEWWA. IT-TROMBA TAL-KERREJJA.

It-tromba tal-kerrejja mimlija NIES tilgħin, jiffullaw, jgħajtu mistagħgħbin.

Isfel nett, QASSIS jipprova jgħaddi waqt li kulhadd iross fuqu, jgħidlu l-ġrajja tal-ghageb.

12. ĠEWWA. IL-KAMRA FIL-KERREJJA.

Il-kamra ffullata nies, ROZA qiegħda dduq tqassam is-santi tas-Sa Kuncett.

FONZU jokrob, IT-TIFEL, mistoħbi taht is-sodda, josserva kollox, bejn jibki, bejn jidhak.

FREDU

*(iressaq wiċċu qrib lejn IX-XIĦ -
inehħilu n-nuċċali tax-xemx)*

X'hemm, Zi? Hawn għadek, hux tassew?... Qed nieħu gost - bis-sod taf. Wara kollox, naħseb kellek raġun int. Forsi kelli nilgħabhom jien ukoll dawk in-numri wara kollox, Zi. Jien ukoll...

IX-XIĦ, il-gwarniċ marsus fuq sidru, wiċċu maskra ta' sliem, għajnejh magħluqa, ma jitharrikx.

*QALBU IŻDA QIEGĦDA THABBAT regolari u soda
daqs qatt qabel.*

*Il-ħoss tagħha jithallat mad-DAQQ STUNAT TA' "IL-
MALTIJA" sa*

IT-TMIEM

INDIĊI TAX-XENI

ĊENS PERPETWU

1. Barra. Fiċ-ċimiterju – Binhar.	43
2. Ġewwa. Fil-kamra tal-kerrejja – Filgħaxija.	43
3. Ġewwa. It-tromba tat-taraġ tal-kerrejja f'nofs dalma.	46
4. Ġewwa. Il-kamra fil-kerrejja.	47
5. Ġewwa. Il-kamra fil-kerrejja.	73
6. Ġewwa. Il-kamra tal-kerrejja – Billejl.	74
7. Ġewwa. Il-kamra fil-kerrejja – Filgħodu	83
8. Ġewwa. Il-kamra fil-kerrejja.	104
9. Ġewwa. It-tromba tal-kerrejja.	113
10. Ġewwa. Fil-kamra tal-kerrejja.	113
11. Ġewwa. It-tromba tal-kerrejja.	122
12. Ġewwa. Il-kamra fil-kerrejja.	122

Skart

Ĉens Perpetwu

